

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного кримінального
суду у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за березень 2024 року

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. КРИМІНАЛЬНІ ПРОВАДЖЕННЯ, ПЕРЕДАНІ НА РОЗГЛЯД ОБ'ЄДНАНОЇ ПАЛАТИ, ПАЛАТИ КАСАЦІЙНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ, ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ	5
РОЗДІЛ II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	11
I. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	11
1. Обставини, що виключають кримінальну протиправність діянь	11
2. Звільнення від кримінальної відповідальності	13
3. Покарання та його види. Призначення покарання. Звільнення від покарання та його відбування	14
II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	18
4. Злочини проти основ національної безпеки України	18
5. Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи	19
6. Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина	21
7. Кримінальні правопорушення проти власності	24
8. Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту	28
9. Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності	29
10. Кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації	31
11. Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг	32
12. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)	33
РОЗДІЛ III. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	35
I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	35
1. Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження	35
2. Докази і доказування	36
3. Відшкодування (компенсація) шкоди у кримінальному провадженні, цивільний позов, виплата винагороди викривачу	43
II. ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ	44
4. Загальні положення досудового розслідування	44
5. Слідчі (розшукові) дії	46
6. Негласні слідчі (розшукові) дії	46

7. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування	49
III. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ	50
8. Судовий розгляд	50
9. Судові рішення	53
IV. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ	54
10. Провадження в суді апеляційної інстанції	54
11. Провадження за нововиявленими або виключними обставинами	55
V. ОСОБЛИВІ ПОРЯДКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	57
12. Кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб	57

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

ВП	Велика Палата Верховного Суду
ВС	Верховний Суд
ВСУ	Верховний Суд України
ЄДРСР	Єдиний державний реєстр судових рішень
ЄРДР	Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
ЗСУ	Збройні Сили України
ЗУ	Закон України
КК	Кримінальний кодекс України
ККС	Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду
Конвенція	Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс України
КПК 1960	Кримінально-процесуальний кодекс України
МТСБУ	Моторно (транспортне) страхове бюро України
НМДГ	неоподатковуваний мінімум доходів громадян
НСРД	негласні слідчі (розшукові) дії
ОП	об'єднана палата Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду
рф	Російська Федерація
СБУ	Служба безпеки України

РОЗДІЛ І. КРИМІНАЛЬНІ ПРОВАДЖЕННЯ, ПЕРЕДАНІ НА РОЗГЛЯД ОБ'ЄДНАНОЇ ПАЛАТИ, ПАЛАТИ КАСАЦІЙНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ, ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

1.1. З метою формування єдиного правозастосовного підходу щодо того, чи погіршує становище особи застосування апеляційним судом спеціальної конфіскації, кримінальне провадження передано на розгляд об'єднаної палати

Обставини справи: особа засуджена за те, що вона повторно, з корисливих мотивів незаконно заволоділа транспортним засобом ВАЗ 21074, спричинивши потерпілому матеріальний збиток на суму 57,41 грн. У подальшому особа автомобіль продала, отримавши грошові кошти у сумі 2700 грн, які були визнані речовим доказом.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, засудив особу за ч. 2 ст. 289 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 5 років із конфіскацією майна. Також суд вирішив питання щодо речових доказів, зокрема, грошові кошти у сумі 2700 грн, отриманих від продажу викраденого транспортного засобу, та передав їх у дохід держави.

У касаційній скарзі прокурор просив змінити судові рішення щодо засудженого та застосувати спеціальну конфіскацію, а саме на підставі статей 96-1, 96-2 КК конфіскувати у власність держави грошові кошти у сумі 2 700 грн, отримані від продажу викраденого транспортного засобу.

Позиція ККС: кримінальне провадження передано на розгляд ОП.

Підстава передачі кримінального провадження на розгляд ОП: необхідність відступу від висновку, викладеного у постанові колегії суддів Першої судової палати ККС від 17.12.2019 у справі № 185/6228/18 (провадження № 51-1270км19), та формування висновку про те, чи погіршує становище особи застосування апеляційним судом спеціальної конфіскації.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС стверджує про відсутність єдиного підходу у суді касаційної інстанції щодо застосування статей 96-1, 96-2 КК при вирішенні питання про те, чи погіршує становище особи застосування апеляційним судом спеціальної конфіскації.

Так, у постанові колегії суддів Першої судової палати ККС від 17.12.2019 у справі № 185/6228/18 (провадження № 51-1270км19) вказано, що з урахуванням положень ч. 1 ст. 420 КПК і, з огляду на те, що спеціальна конфіскація не входить до переліку кримінальних покарань, визначеного ст. 51 КК, та рішення про неї згідно з ч. 4 ст. 374 КПК приймається разом з рішеннями щодо речових доказів і документів, то її належить вважати спеціальною формою розпорядження грошима, цінностями та іншим майном, які відповідають ознакам ч. 1 ст. 96-2 КК. Тому колегія суддів погодилася з висновком апеляційного суду, що зміна правової підстави вилучення в обвинуваченого майна на спеціальну конфіскацію не погіршує його становища, а при застосуванні спеціальної конфіскації майнові інтереси обвинуваченого

не зазнали істотних змін порівняно з оскаржуваним вироком, яким було конфісковано належний обвинуваченому телефон, оскільки відбулося не більше ніж уточнення правової підстави згідно з якою відповідне майно у будь-якому випадку вибуває з його володіння.

Колегія суддів Третьої судової палати ККС не погоджується із зазначеним висновком та вважає, що застосування спеціальної конфіскації є тим «іншим випадком», що погіршує правове становище обвинуваченого.

Як убачається з оскаржуваної ухвали, суд апеляційної інстанції хоча і погодився з доводами прокурора про наявність підстав для застосування на підставі статей 96-1, 96-2 КК спеціальної конфіскації грошових коштів у сумі 2700 грн, однак дійшов висновку про додержання судом першої інстанції положень ст. 100 КПК щодо належного вирішення питання речового доказу - вказаних грошових коштів та залишив без змін вирок суду. Колегія суддів Третьої судової палати ККС вважає такий висновок апеляційного суду необґрунтованим.

З огляду на приписи статей 420, 421 КПК, у такому разі рішення апеляційного суду має бути ухвалено у формі вироку, а не ухвали, із вирішенням питання щодо застосування спеціальної конфіскації, що узгоджується з усталеною практикою ККС, зокрема, викладеною у постановках від 18.01.2024 у справі № 212/2548/22 (провадження № 51-6453км23), від 22.11.2023 у справі № 369/5665/22 (провадження № 51-4246км23), від 24.08.2023 у справі № 932/623/22 (провадження № 51-905км23) та від 27.09.2021 у справі № 466/5842/20 (провадження № 51-2955км21).

Ухвала колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 21.02.2024 у справі № 183/4229/23 (провадження № 51-5837км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117277394>

1.2. З метою формування єдиного правозастосовного підходу щодо можливості апеляційного оскарження ухвали слідчого судді про скасування арешту на майно, ухваленої після закриття слідчим кримінального провадження, кримінальне провадження передано на розгляд об'єднаної палати

Обставини справи: ухвалою слідчого судді скасовано арешт на автомобіль і постановлено передати його для потреб ЗСУ, поховання військовослужбовців. Адвокат в інтересах володільця транспортного засобу подав апеляційну скаргу.

Позиція суду апеляційної інстанції: апеляційний суд закрит провадження за апеляційною скаргою адвоката, вказавши на те, що ухвала слідчого судді про скасування арешту майна, постановлена за відповідним клопотанням у порядку ст. 174 КПК після закриття кримінального провадження на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК за постановою керівника органу досудового розслідування, за приписами ст. 309 КПК не входить до переліку ухвал, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку. Також апеляційний суд зазначив, що питання, порушене перед апеляційним судом, необхідно вирішувати в порядку цивільного судочинства, оскільки наявний спір про належність речей, що підлягають поверненню.

У касаційній скарзі адвокат наголошував на тому, що ухвалення слідчим суддею після закриття кримінального провадження рішення про безпідставну передачу майна сторонній особі є підставою до його оскарження, що залишилося поза увагою суду апеляційної інстанції.

Позиція ККС: кримінальне провадження передано на розгляд ОП.

Підстава передачі кримінального провадження на розгляд ОП: необхідність відступу від висновку, викладеного в постанові колегії суддів Першої судової палати ККС від 22.10.2020 (справа № 754/17915/19, провадження № 51-2869км20) про те, що питання про скасування арешту майна, накладеного за правилами КПК і не скасованого після закриття слідчим кримінального провадження за клопотанням власника або іншого володільця відповідного майна, вирішує слідчий суддя в порядку, передбаченому ст. 174 КПК. Одночасно відсутність ухвали про скасування арешту майна в переліку ухвал слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування в апеляційному порядку, закріпленому у ст. 309 КПК, виключає можливість її оскарження.

Обґрунтування позиції ККС: Колегія суддів Третьої судової палати ККС вважає, що під час вирішення питання про відкриття апеляційного провадження апеляційному суду слід виходити з приписів ст. 9 КПК, яка розкриває принцип законності кримінального провадження та в ч. 6 установлює, що, коли положення Кодексу не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження, застосовуються засади кримінального провадження, визначені ч. 1 ст. 7 цього Кодексу, зокрема і забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності. Оскільки ухвала слідчого судді про скасування арешту на майно, ухвалена після закриття слідчим кримінального провадження, прямо не передбачена кримінальними процесуальними нормами, до яких відсилають положення ч. 3 ст. 309 КПК, суд апеляційної інстанції позбавлений права відмовити в перевірці законності такого рішення, посилаючись на приписи ч. 4 ст. 399 КПК. Право на апеляційне оскарження такого судового рішення підлягає забезпеченню на підставі п. 17 ч. 1 ст. 7 та ч. 1 ст. 24 КПК, статей 124, 129 Конституції України, які його гарантують.

Приписи статей 174, 309 КПК містять імперативи, які підлягають застосуванню під час здійснення кримінального провадження, з огляду на що встановлена ними заборона оскаржити в апеляційному порядку ухвалу слідчого судді про скасування арешту майна розповсюджує свою дію виключно на стадії кримінального провадження, визначені положеннями пунктів 5, 24 ч. 1 ст. 3 КПК.

Натомість указані імперативи не стосуються того порядку, що підлягає застосуванню з метою відновлення і захисту прав та інтересів власника або володільця майна після закриття кримінального провадження, який забезпечується приписами Конституції України та загальними засадами кримінального провадження з метою реалізації положень Конвенції.

Тому колегія суддів Третьої судової палати ККС вважала за необхідне відступити від висновку, викладеного в постанові колегії суддів Першої судової палати ККС від 22.10.2020 (справа № 754/17915/19, провадження № 51-2869км20), оскільки виходить із правової позиції щодо застосування норм права в подібних правовідносинах, відмінної від раніше висловленої ВС.

Ухвала колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 06.03.2024 у справі № 554/2506/22 (провадження № 51-4350км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117590163>

1.3. З метою формування єдиного правозастосовного підходу щодо можливості апеляційного оскарження ухвали слідчого судді про скасування арешту на майно та ухвал про відмову в скасуванні арешту на майно, кримінальне провадження передано на розгляд об'єднаної палати

Обставини справи: ухвалою слідчого судді відмовлено у задоволенні клопотання представника власника майна – адвоката про скасування арешту майна в кримінальному провадженні. Адвокат не погодився з таким рішенням і оскаржив його в апеляційному порядку

Позиція суду апеляційної інстанції: апеляційний суд закрит провадження за апеляційною скаргою адвоката.

У касаційній скарзі адвокат доводив незаконність рішення апеляційного суду та можливість апеляційного оскарження не лише ухвали слідчого судді про арешт майна або про відмову в ньому, а також і ухвали про скасування або про відмову у скасуванні арешту майна.

Позиція ККС: кримінальне провадження передано на розгляд ОП.

Підстава передачі кримінального провадження на розгляд ОП: необхідність відступу від висновків, викладених в ухвалі колегії суддів Першої судової палати ККС від 23.01.2024 у справі № 569/19829/21 (провадження № 51-1344км22) та у постанові колегії суддів Першої судової палати ККС від 15.02.2024 у справі № 154/2859/18 (провадження № 51-4545км23).

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів Третьої судової палати ККС указала на те, що ВС сформував достатньо сталу практику, відповідно до якої ухвали слідчого судді про відмову у скасуванні арешту на майно (ухвали про відмову у задоволенні клопотань про скасування арешту на майно), прийняті у порядку статті 174 КПК, апеляційному оскарженню не підлягають.

Разом з тим, колегія суддів Першої судової палати ККС в ухвалі від 23.01.2024 року у справі № 569/19829/21 (провадження № 51-1344км22) зазначила, що ухвала слідчого судді про скасування арешту майна або про відмову у такому скасуванні призводить до таких же правових наслідків, як і ухвала про арешт майна або відмову в арешті майна, тому положення п. 9 ч. 1 ст. 309 КПК у їх взаємозв'язку зі статтями 170, 173, 174 КПК передбачають право на апеляційне оскарження не лише ухвали слідчого судді про арешт майна або відмову у ньому, а також і ухвали про скасування або про відмову у скасуванні арешту майна. У цьому провадженні колегія суддів дійшла

висновку, що апеляційний суд, розглянувши апеляційну скаргу на ухвалу слідчого судді про скасування арешту майна, діяв у межах своєї компетенції.

Аналогічна позиція була висловлена у постанові Першої судової палати ККС від 15.02.2024 у справі № 154/2859/18 (провадження № 51-4545км23).

Хоча в наведених провадженнях предметом розгляду було питання про можливість апеляційного оскарження ухвал слідчого судді про скасування арешту на майно, колеги суддів Першої судової палати висловилися не тільки з приводу цього питання (яке, до речі, було вирішено в ухвалі ОП ККС від 19.02.2019 у справі № 569/17036/18 (провадження № 51-598км019), а й зазначили, що і ухвали про відмову у скасуванні арешту на майно можуть бути оскаржені в апеляційному порядку.

Проте, колегія суддів Третьої судової палати ККС не погодилася з такою позицією зазначених вище колегій суддів і вважала за необхідне відступити від їх висновків.

Ухвала колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 13.03.2024 у справі № 712/191/23 (провадження № 51-3208км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117721346>

1.4. З метою відступу від висновку про застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду України, щодо визначення ознак предмета кримінального правопорушення, передбаченого ст. 204 КК, кримінальне провадження передано на розгляд Великої Палати

Обставини справи: особа, яка була раніше засуджена за ст. 204 КК, не була зареєстрована як суб'єкт господарської діяльності, не мала ліцензії на право торгівлі алкогольними напоями та спиртом етиловим і продовжила злочинну діяльність, пов'язану з придбанням незаконно виготовлених підакцизних товарів (спирту етилового) з метою збуту, їх транспортуванням з метою збуту, їх зберіганням з метою збуту, а також незаконним виготовленням алкогольних напоїв з недоброякісної сировини, що становлять загрозу для життя і здоров'я людей, шляхом відкриття підпільних цехів, зберіганням з метою збуту незаконно виготовлених алкогольних напоїв, їх транспортуванням з метою збуту, збутом незаконно виготовлених алкогольних напоїв, поєднане з використанням підроблених марок акцизного податку України.

Місцевий суд визнав особу винуватою і засудив за ч. 1 ст. 204; ч. 2 ст. 204; ч. 3 ст. 204; ч. 1 ст. 199 КК.

Апеляційний суд залишив без змін вирок місцевого суду.

У касаційній скарзі захисник указував про незаконність оскаржуваних судових рішень, оскільки відсутній висновок про належність вилучених у особи алкогольних напоїв до підакцизних товарів з посиланням на конкретну товарну позицію за Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності як про це йдеться у висновку ВСУ, викладеному у постанові від 05.09.2013 у провадженні № 5-15к13.

Позиція ККС: кримінальну справу передано на розгляд ВП.

Підстава передачі кримінального провадження на розгляд ВП: необхідність відступу від висновку про застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні ВСУ.

Обґрунтування позиції ККС: ККС зазначив, що у провадженні № 5-15к13 від 05.09.2013 ВСУ дійшов висновку про те, що предметом кримінальних правопорушень, передбачених ст. 204 КК, є лише ті розчини з вмістом етилового спирту, які виготовлені в спосіб, передбачений законом (в широкому його розумінні), з огляду на що вони мають бути віднесені до відповідної товарної групи. Таке визначення поняття характерне для алкогольних напоїв, які є продуктом законної господарської діяльності, яка здійснюється з дотриманням встановлених законом вимог і технології виробництва, з огляду на що підлягає оподаткуванню.

Проте воно необґрунтовано звужує обсяг кримінально правового змісту поняття предмету кримінального правопорушення, передбаченого ст. 204 КК, що нівелює підстави криміналізації діянь, передбачених у відповідних частинах вказаної статті, та кримінально-правову охорону тих суспільних відносин, які поставлені під захист.

ККС указав, що ВСУ ототожнив ознаки предмету суспільних відносин, з приводу якого виникають, існують і здійснюються суспільними суб'єктами відповідні соціальні зв'язки з метою реалізації законних інтересів в сфері господарської діяльності, з ознаками предмету кримінального правопорушення, який є самостійною ознакою його складу, відмінною за своїми ознаками від предмету суспільних відносин.

ККС вважав, що неправильно ототожнювати ознаки алкогольного напою (підакцизного товару) як продукту законної підприємницької діяльності, визначення якого дано в Податковому Кодексі України та ЗУ «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів», та алкогольного напою (підакцизного товару) як предмету кримінального правопорушення, передбаченого ст. 204 КК.

При визначенні ознак предмету вказаного кримінального правопорушення визначальне значення має те, що спиртовмісний напій має об'ємну долю спирту, притаманну алкогольним напоям, і особа, яка вчиняє кримінальне правопорушення прагне видати його за той, який відповідає всім ознакам продукту, отриманого в результаті законної господарської діяльності (одержаний шляхом спиртового бродіння цукровмісних матеріалів або виготовлений на основі харчових спиртів з вмістом спирту етилового понад 1,2 відсотка об'ємних одиниць, який зазначений у товарних позиціях 2203, 2204, 2205, 2206, 2208 згідно з УКТ ЗЕД).

Отже ознаками предмету кримінального правопорушення, передбаченого ст. 204 КК, є:

1) виготовлення на основі спиртів, вміст яких має становити понад 1,2 відсотки об'ємних одиниць;

2) з метою протиправного поводження як із визначеним законом підакцизним товаром, до ціни якого включено акцизний податок, що належить до товарної групи Гармонізованої системи опису та кодування товарів під одним з наступних кодів: 2204, 2205, 2206, 2208.

Ухвала колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 26.02.2024 у справі № 336/3796/15-к (провадження № 51-4401км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117340665>

РОЗДІЛ II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

I. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

1. Обставини, що виключають кримінальну протиправність діянь

1.1. Необхідна оборона (ст. 36 КК)

1.1.1. Існування кримінального провадження щодо особи (потерпілого в одному з кримінальних проваджень) за відсутності ухваленого обвинувального вироку суду не є безумовною підставою для оцінки її дій як таких, що мали протиправний характер

Обставини справи: обвинувачений визнаний винуватим у тому, що він під час словесного конфлікту, який виник на ґрунті особистих неприязних відносин, наніс не менше трьох ударів кулаками в ділянку голови та обличчя свого рідного брата, спричинивши останньому легкі тілесні ушкодження.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд засудив обвинуваченого за ч. 1 ст. 125 КК.

Апеляційний суд залишив без змін цей вирок.

У касаційній скарзі засуджений стверджував, що він перебував у стані необхідної оборони, а місцевий суд не звернув уваги на існування іншого кримінального провадження, відкритого за фактом нанесення йому потерпілим тілесних ушкоджень.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС зазначив, що твердження сторони захисту про те, що потерпілий був ініціатором конфлікту і перший почав наносити удари, що давало привід обвинуваченому розцінювати такі дії як напад, свого підтвердження в ході розгляду кримінального провадження не знайшли, а сам обвинувачений не зміг пояснити, з якою метою підійшов до брата, з яким перебуває у неприязних стосунках і не спілкується з 2005 року, та для чого намагався наздогнати потерпілого і завдав йому ударів. З огляду на викладене місцевий суд дійшов обґрунтованого висновку про наявність у обвинуваченого прямого умислу на спричинення потерпілому тілесних ушкоджень.

ККС констатував, що лише наявність кримінального провадження щодо потерпілого за відсутності ухваленого обвинувального вироку суду, не є безумовною підставою оцінювати його дії як такі, що мали протиправний характер і у кримінальному провадженні відносно обвинуваченого їх слід було

оцінювати як суспільно небезпечне посягання, тобто один із ключових критеріїв визначення правомірності необхідної оборони.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 14.03.2024 у справі № 158/2468/22 (провадження № 51-4709км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117757890>

1.2. Крайня необхідність (ст. 39 КК)

1.2.1. Не вважаються вчиненими в стані крайньої необхідності дії особи, яка з метою вираження незгоди з діями співробітників слідчого ізолятора, де вона утримувалася, та з процесуальними рішеннями суду, анонімно по телефону повідомила завідомо неправдиву інформацію про підготовку вибухів

Обставини справи: особа, яка утримувалася в слідчому ізоляторі, двічі зателефонувала з мобільного телефону диспетчеру спецлінії «102» Національної поліції України та анонімно повідомила завідомо неправдиву інформацію про підготовку вибухів, а саме замінування будівель аеропорту, залізничного вокзалу та автовокзалу, що загрожувало громадській безпеці.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав особу винуватою та засудив за ч. 1 ст. 259 КК.

Апеляційний суд залишив без змін цей вирок.

У касаційній скарзі засуджений стверджував, що він був змушений вчинити кримінальне правопорушення, щоб привернути увагу до порушень, які, на його думку, допустив суд під час розгляду іншого кримінального провадження щодо нього, а також неправомірних дій працівників слідчого ізолятора, а захисник указував, що його підзахисний діяв у стані крайньої необхідності.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС зазначив, що крайня необхідність є правомірною за сукупності чітко визначених умов, зокрема якщо: існує небезпека переліченим у цій статті об'єктам, яка виникла внаслідок дії стихійних сил, механізмів, тварин, а у деяких випадках – дій інших людей; небезпека є наявною, тобто такою, що безпосередньо загрожує завданням шкоди зазначеним об'єктам або вже її завдає; небезпека є дійсною, тобто існує реально, а не в уяві особи; небезпека в цій обстановці не може бути відвернена чи усунута іншим шляхом, крім заподіяння шкоди; під час усунення небезпеки не допущено перевищення меж крайньої необхідності.

У цьому кримінальному провадженні суди першої та апеляційної інстанцій встановили, що під час вчинення особою протиправних дій не існувало жодної з визначених законодавцем умов, за яких крайня необхідність є правомірною.

Суть доводів, наведених у касаційних скаргах, зводилася до того, що особа не погоджувалася з процесуальними рішеннями суду під час розгляду іншого кримінального провадження щодо неї, а саме з відмовою в задоволенні її клопотань про витребування доказів, та діями співробітників слідчого ізолятору, які не завадили її зараженню інфекційним захворюванням, викраденню особистих речей, а також застосували щодо неї тортури і катування тощо. Однак обставини, на які посилалася сторона захисту, жодним чином не

свідчать про існування дійсної небезпеки, яка загрожувала завданням шкоди об'єктам, переліченим у ст. 259 КК, або вже її завдала, і яка не могла бути відвернена чи усунута іншим шляхом, ніж тими протиправними діями, до вчинення яких вдалася особа.

Більш того, з фактичних обставин цього кримінального провадження вбачалося, що особа анонімно повідомила диспетчеру спецлінії про підготовку вибухів в іншому населеному пункті, під час телефонної розмови відмовилася представитися і вказати місце свого перебування, а також зазначила про необхідність передачі їй певної суми грошей як умову для уникнення негативних наслідків. Усупереч версії сторони захисту, за своїм змістом ці дії особи явно не могли змінити або ж припинити існування зазначених вище конкретних обставин або дій інших осіб, які винувата особа розцінила як порушення її прав.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 14.03.2024 у справі № 751/3578/21 (провадження № 51-3423км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117757852>

2. Звільнення від кримінальної відповідальності

2.1. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)

2.1.1. Особа, що вчинила два кримінальні проступки, які були розділені певним проміжком часу та утворювали реальну сукупність, не може бути звільнена від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)

Обставини справи: особа обвинувачувалася у тому, що вона передала невстановленій особі свої анкетні дані, фотографію з метою її підробки, шляхом внесення завідомо неправдивих відомостей про проходження обов'язкового медичного огляду, чим вчинила пособництво в підробленні офіційного документу. В подальшому особа отримала від невстановленої досудовим розслідуванням особи завідомо підроблену особисту медичну книжку форми первинної облікової документації, яка є офіційним документом, який використала, пред'явивши працівнику поліції.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд вироком засудив особу за ч. 5 ст. 27 – ч. 1 ст. 358; ч. 4 ст. 358 КК.

Апеляційний суд скасував цей вирок, на підставі ст. 45 КК у зв'язку з дійовим каяттям звільнив особу від кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних проступків, передбачених ч. 5 ст. 27 – ч. 1 ст. 358; ч. 4 ст. 358 КК, а кримінальне провадження закрит на підставі п. 1 ч. 2 ст. 284 КПК.

У касаційній скарзі прокурор зазначав про неправильність застосування ст. 45 КК.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що особу, в діях якої вбачається повторність, сукупність (крім ідеальної) чи рецидив, не можна звільнити від кримінальної відповідальності на підставі ст. 45 КК.

Реальна сукупність має місце в тих випадках, коли особа вчиненими в різний час окремими діями скоює два або більше кримінальних правопорушення, які мають різні склади і кваліфікуються окремо, або ж у ситуації, коли одне кримінальне правопорушення є умовою для вчинення іншого.

ККС зазначив, що орган досудового слідства обвинувачував особу у вчиненні двох кримінальних проступків, які були розділені певним проміжком часу та які утворювали реальну сукупність, що виключає можливість звільнення її від кримінальної відповідальності на підставі ст. 45 КК, на що не звернув уваги апеляційний суд.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 21.03.2024 у справі № 761/1571/23 (провадження № 51-5431км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117915451>

3. Покарання та його види. Призначення покарання. Звільнення від покарання та його відбування

3.1. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (ст. 55 КК)

3.1.1. Особі, яка на окупованій території впроваджувала стандарти освіти держави-агресора, має бути призначене таке додаткове покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, що виключить можливість цій особі займатися будь-якою діяльністю у сфері освіти, у тому числі й щодо надання публічних послуг у цій сфері

Обставини справи: обвинувачений, у період, коли населений пункт був окупований, реалізував свій умисел, направлений на співпрацю з представниками збройних сил РФ, а саме на вчинення дій, спрямованих на впровадження стандартів освіти держави-агресора у навчальному закладі, добровільно надав згоду щодо призначення на посаду директора школи в цьому населеному пункті. З метою запровадження російської мови та російської освітньої програми в навчальний процес, тобто системи освіти держави-агресора, він повідомив вчителів про встановлення та поступове впровадження стандартів освіти РФ, організував здійснення набору учнів, педагогічного складу та технічного персоналу, спланував вилучення наглядних матеріалів, підручників та атрибутики національного характеру у філії школи, вивчення законів, нормативних актів, та іншої документації для переходу навчального процесу освіти в правове поле РФ, приймав участь у щотижневих нарадах тимчасової цивільної адміністрації.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав обвинуваченого винуватим і засудив за ч. 3 ст. 111-1 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 2 роки з позбавленням права обіймати будь-які

посади в органах державного управління та органах місцевого самоврядування на строк 10 років.

Апеляційний суд скасував вирок суду першої інстанції в частині призначеного покарання та ухвалив в цій частині новий вирок, засудивши обвинуваченого за ч. 3 ст. 111-1 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 2 роки з позбавленням права обіймати посади в органах державної влади, державного управління, місцевого самоврядування чи органах, що надають публічні послуги у сфері освіти, строком на 10 років.

У касаційній скарзі захисник стверджував, що апеляційний суд у своєму вирокі не визначив кола посад у сфері освіти, як це встановлено санкцією ч. 3 ст. 111-1 КК, а формулювання такого додаткового покарання, з огляду на поняття «публічна послуга», є недоречним.

Позиція ККС: залишено без зміни вирок апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС указав, що якщо в санкції статті Особливої частини КК визначено характер посади або вид діяльності, то формулювання покарання у вирокі має точно відповідати змісту цієї санкції.

Разом з тим, якщо ж покарання у санкції зазначене в загальній формі, то суд повинен конкретизувати правову заборону і точно зазначити у вирокі характер та коло тих посад або вид тої чи іншої діяльності, права обіймати які чи займатися якою він позбавляє особу, яка притягується до кримінальної відповідальності.

Відповідне покарання має бути сформульованим таким чином, щоб засуджена особа була позбавлена можливості обіймати зазначені у вирокі посади або займатися діяльністю в будь-якій галузі, а також була позбавлена можливості обіймати такі посади або займатися такою діяльністю, які за змістом і обсягом повноважень є аналогічними тим, з якими було пов'язане вчинене кримінальне правопорушення.

Оскільки суд визнав доведеним, що обвинувачений під час окупації обіймав посаду директора навчального закладу та впроваджував стандарти освіти держави-агресора у закладі освіти, а на час розгляду кримінального провадження обіймав посаду інструктора-методиста у комунальному закладі «Міська комплексна дитячо-юнацька спортивна школа», тобто продовжував працювати у закладі освіти, то апеляційний суд вважав за необхідне зазначити під час призначення додаткового покарання посади саме у сфері освіти.

ККС визнав безпідставними твердження захисника про недоречність формулювання апеляційним судом додаткового покарання з огляду на поняття «публічна послуга» виключно з урахуванням вимог ЗУ «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг» та зазначив, що захисником не взято до уваги положення п. 18 ч. 1 ЗУ «Про освіту», який передбачає, що освітні послуги, які за своєю суттю є публічними, надають у тому числі заклади освіти або навчальні заклади, які у своїй сукупності утворюють систему освіти та є інституційною основою педагогіки.

Посилання на заборону займати посади окрім органів державної влади, державного управління, чи місцевого самоврядування, також і в органах, що надають публічні послуги у сфері освіти, з огляду на законодавчо невизначений перелік послуг, які є публічними, та суб'єктів, які такі послуги можуть надавати, саме і спрямовано на виключення можливості засудженого займатися будь-якою діяльністю, у тому числі й щодо надання публічних послуг, які можуть бути пов'язані з освітньою діяльністю.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 06.03.2024 у справі № 183/1441/23 (провадження № 51-5768км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117590210>

3.2. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом (ст. 69 КК)

3.2.1. Відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням як підстава для призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом за ст. 69 КК, має бути встановлено на стадії судового розгляду кримінального провадження, до ухвалення вироку та призначення покарання, або ж на стадії оскарження такого вироку в апеляційному порядку, тобто до набрання вироком законної сили

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд вироком визнав винуватим і засудив обвинуваченого за ч. 1 ст. 286-1 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 3 роки з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк 4 роки. Суд вирішив цивільний позов у частині відшкодування моральної шкоди та витрат на лікування потерпілого.

Апеляційний суд змінив цей вирок у частині цивільного позову, поданого до обвинуваченого.

У касаційній скарзі захисник указував на неврахування місцевим та апеляційним судами обставин, які є підставою для призначення підзахисному більш м'якого покарання, ніж передбачене санкцією ч. 1 ст. 286-1 КК, і просив застосувати ст. 69 КК.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій у частині призначеного покарання.

Обґрунтування позиції ККС: ККС перевірів, що апеляційний суд розглянув доводи сторони захисту щодо наявності підстав для призначення обвинуваченому покарання із застосуванням положень ст. 69 КК та обґрунтовано визнано їх безпідставними.

Посилання в касаційній скарзі на повне відшкодування шкоди, в обґрунтування чого додано копії квитанцій, не заслуговує на увагу ККС, з огляду на те, що такі підстави повинні бути встановлені саме на стадії судового розгляду кримінального провадження до ухвалення вироку та призначення покарання, або ж на стадії оскарження такого вироку в апеляційному порядку, тобто до набрання вироком законної сили. Тоді як, у даному випадку, здійснення платежів на ім'я потерпілої, відповідно до наданих касаційному суду квитанцій щодо відшкодування завданої шкоди, мало місце вже після набрання вироком законної сили.

Виконання вироку суду, який набрав законної сили, в частині відшкодування завданого збитку є прямим обов'язком особи, на яку такий обов'язок покладено судом, а його невиконання – має окремі правові наслідки, та може впливати на притягнення такої особи до юридичної відповідальності, визначеної законом.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 20.03.2024 у справі № 740/4018/22 (провадження № 51-5626км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117915440>

3.3. Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК)

3.3.1. Необґрунтованим є застосування ст. 75 КК до особи, яка хоча після ухвалення щодо неї вироку вступила до лав ЗСУ, проте вчинила особливо тяжке кримінальне правопорушення, пов'язане зі сферою обігу психотропних речовин у великих та особливо великих розмірах, крім іншого, приготувавши до збуту 114 поліетиленових пакетів з психотропною та особливо небезпечною психотропною речовинами, що свідчить про її антисоціальну поведінку та небезпечність для суспільства

Обставини справи: обвинуваченого визнано винуватим у тому, що він незаконно придбав, зберігав із метою збуту психотропні речовин у великих розмірах та небезпечні психотропні речовини в особливо великих розмірах.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд вироком засудив обвинуваченого за ч. 3 ст. 307 КК із застосуванням ст. 69 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 5 років з конфіскацією майна, крім житла.

Апеляційний суд змінив цей вирок і постановив вважати обвинуваченого засудженим за ч. 3 ст. 307 КК із застосуванням ст. 69 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 5 років, а на підставі ст. 75 КК звільнив його від відбування покарання.

У касаційній скарзі прокурор зазначав про безпідставність призначення особі покарання із застосуванням статей 69, 75 КК.

Позиція ККС: скасовано ухвалу суду апеляційної інстанції і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС перевірів, що суд апеляційної інстанції для застосування ст. 75 КК врахував одні й ті ж самі обставини, які слугували підставою для застосування місцевим судом ст. 69 цього Кодексу при призначенні засудженому покарання, проте не навів обґрунтувань прийнятого рішення та не зазначив мотивів на спростування висновків місцевого суду щодо неможливості застосування до засудженого інституту умовного звільнення.

Крім того, апеляційний суд хоч і встановив той факт, що засуджений після ухвалення щодо нього вироку вступив до лав ЗСУ, проте належним чином не врахував, що вчинене ним кримінальне правопорушення, пов'язане зі сферою обігу психотропних речовин у великих та особливо великих розмірах, є особливо тяжким, а також кількість поліетиленових пакетів (114 штук) з психотропною та особливо небезпечною психотропною речовинами, схованих і заготовлених засудженим із метою подальшого збуту шляхом розміщення «закладок-

схованок». Не врахував суд апеляційної інстанції і суспільної небезпеки вчиненого засудженим злочину, внаслідок чого задовольняється незаконний попит на наркотики, що свідчить про його антисоціальну поведінку та небезпечність для суспільства.

Отже висновок зазначеного суду щодо наявності підстав для звільнення засудженого від покарання з випробуванням є необґрунтованим, його було зроблено без урахування особливостей правозастосування ст. 75 КК.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 19.03.2024 у справі № 686/3988/23 (провадження № 51-386км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117849616>

II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

4. Злочини проти основ національної безпеки України

4.1. Державна зрада (ст. 111 КК)

4.1.1. Державною зрадою (ст. 111 КК) є пошук, збирання та передавання представникам іноземної держави-агресора відомостей про розташування військової техніки, особового складу ЗСУ та інших військових формувань, залучених до надання відсічі збройній агресії рф, оскільки це сприяє можливим чи дійсним зусиллям іноземної держави, іноземної організації або їх представникам заподіяти шкоду національній безпеці України. Відсутність наслідків у виді смерті будь-яких осіб не зумовлює відсутність у діях особи складу злочину, передбаченого ст. 111 КК

Обставини справи: особа засуджена за те, що вона в умовах воєнного стану у різний спосіб шукала, збирала та за допомогою мобільного телефону месенджером «Телеграм» передавала представникам іноземної держави-агресора – рф відомості про розташування військової техніки, особового складу ЗСУ та інших військових формувань, залучених до надання відсічі збройній агресії рф, зокрема шляхом надсилання зображень із відмітками, виготовлених у додатку «Google-карти», які вказували на місцевість, на якій перебували військовослужбовці ЗСУ та військова техніка. Ця інформація у відкритому доступі та засобах масової інформації не висвітлювалася.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, засудив особу за ч. 2 ст. 111 КК.

У касаційній скарзі засуджений, серед іншого зазначав про безпідставність кваліфікації його дії за ч. 2 ст. 111 КК.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС констатував, що надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги у проведенні підривної діяльності проти України полягає у сприянні їх можливим чи дійсним зусиллям заподіяти шкоду національній безпеці України. Види підривної діяльності проти України можуть бути різноманітними. Різний вигляд може мати і допомога у проведенні такої діяльності. Вона може надаватися шляхом

організації чи виконання конкретного злочину, схилення до державної зради інших осіб, усунення перешкод для вчинення певних діянь тощо. Таким чином, вчинення будь-яких діянь, передбачених ч. 1 ст. 111 КК, заподіює шкоду національній безпеці України і розцінюється як підбивна діяльність проти неї.

Злочин, передбачений указаною статтею, є кримінальним правопорушенням з формальним складом, а отже доводи сторони захисту про те, що відсутність наслідків у виді смерті будь-яких осіб зумовлюють відсутність складу вказаного злочину, безпідставні.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 13.03.2024 у справі № 953/3558/22 (провадження № 51-6103км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117757857>

5. Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи

5.1. Умисне вбивство (ст. 115 КК)

5.1.1. Якщо за обставинами справи особа, яка з метою помсти нанесла ножем три цілеспрямовані удари, в тому числі в життєво важливий орган – шию потерпілого, припинила свої дії через опір сина потерпілого, а після вчинення злочину не надала допомоги потерпілому, не викликала медичних працівників і на шляху додому викинула ніж, позбавившись зняряддя злочину, то це свідчить про наявність умислу на вбивство

Обставини справи: органом досудового розслідування особа обвинувачувалася у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 15 – ч. 1 ст. 115 КК, а саме в тому, що вона на ґрунті раптово виниклих особистих неприязних відносин через побиття сина, з метою умисного вбивства завдала потерпілому три удари ножем в життєво важливий орган – шию, вухо, ліктьовий суглоб. Злочин не було доведено до кінця з причин, які не залежали від волі особи, оскільки син потерпілого підставив руку під ніж із метою захисту свого батька і йому були спричинені легкі тілесні ушкодження, які потягли за собою короточасний розлад здоров'я.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав обвинуваченого винуватим і засудив за ч. 2 ст. 125 КК. Своє рішення суд мотивував тим, що у результаті протиправних дій обвинуваченого смерть потерпілого не настала, останньому було заподіяно умисне легке тілесне ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я, а в ході судового розгляду не було встановлено наявності умислу у обвинуваченого на позбавлення життя потерпілого.

У касаційній скарзі прокурор стверджував про неправильну кваліфікацію дій обвинуваченого за ч. 2 ст. 125 КК, оскільки докази свідчать про наявність умислу у обвинуваченого на вбивство потерпілого.

Позиція ККС: скасовано ухвалу суду апеляційної інстанції і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що під час кваліфікації злочинів проти життя і здоров'я особи питання про наявність чи відсутність умислу

на вбивство необхідно вирішувати з огляду на сукупність усіх обставин вчиненого діяння, зокрема враховувати спосіб, знаряддя злочину, кількість, характер і локалізацію поранень та інших тілесних ушкоджень, причини припинення злочинних дій, поведінку винного й потерпілого, що передувала події, їхні стосунки. Визначальним при цьому є суб'єктивне ставлення винного до наслідків своїх дій.

ККС установив, що суд апеляційної інстанції передчасно погодився з висновком місцевого суду про кваліфікацію дій обвинуваченого за ч. 2 ст. 125 КК, належним чином не перевірів доводи сторони обвинувачення про те, що при такій кваліфікації дій не враховано мотив вчинення кримінального правопорушення, а саме помсту за сина, спосіб та знаряддя вчинення злочину – ніж, який обвинувачений взяв із собою з дому для захисту свого сина; кількість, характер і локалізацію тілесних ушкоджень та цілеспрямованість дій засудженого, а саме завдання трьох ударів, в тому числі у життєво важливий орган – ший потерпілого; причини припинення злочинних дій – опір сина потерпілого; поведінку обвинуваченого, який після вчинення злочину не надав допомоги потерпілому, не викликав медичних працівників, й на шляху додому викинув ніж, позбавившись знаряддя злочину.

Також ККС зазначив, що крім того, апеляційний суд не надав належної оцінки показанням свідків, які є медичними працівниками бригади швидкої медичної допомоги і вказували, що у потерпілого була пошкоджена артерія в області ший, що становило небезпеку для життя, і в разі ненадання вчасно допомоги, наслідки могли бути вкрай негативними.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 06.03.2024 у справі № 227/1175/2221 (провадження № 51-4135км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117590192>

5.2. Умисне тяжке тілесне ушкодження (ст. 121 КК)

5.2.1. Про умисел на заподіяння тяжкого тілесного ушкодження свідчать дії особи, яка, маючи реальну можливість уникнути конфлікту з потерпілим, продовжила з'ясування стосунків і нанесла в життєво важливий орган – голову удар кулаком, що з огляду на її добру фізичну підготовку дає додаткові підстави вважати цей удар особливо небезпечним та із значною силою, а також указує на розуміння винуватою особою вчинених нею суспільно небезпечних дій і передбачення можливості настання наслідків у виді спричинення будь-якої за тяжкістю шкоди здоров'ю потерпілого

Обставини справи: суд визнав обвинуваченого винуватим у тому, що він умисно наніс один удар правою рукою в ділянку голови потерпілого, після чого останній отримав тяжке тілесне ушкодження, небезпечне для життя в момент заподіяння, та впав на підлогу.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, засудив обвинуваченого за ч. 1 ст. 121 КК.

У касаційній скарзі захисник стверджував, що в його підзахисного не було умислу на заподіяння потерпілому тяжких тілесних ушкоджень, а зважаючи

на висновок експертизи щодо механізму заподіяння тілесних ушкоджень, вважав, що дії засудженого необхідно кваліфікувати за ст. 128 КК.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС перевірів, що апеляційний суд визнав безпідставними доводи захисника про те, що в діях обвинуваченого вбачається необережна форма вини у виді злочинної самовпевненості або злочинної недбалості, які характерні для злочину, передбаченого ст. 128 КК, оскільки засуджений, маючи реальну можливість уникнути продовження конфлікту із потерпілим, шляхом залишення приміщення нічного клубу, фактично очікував останнього біля охоронця саме для продовження з'ясування стосунків, що суд розцінив як наявність умислу на заподіяння потерпілому тілесних ушкоджень.

Суд першої інстанції ретельно перевірів посилання сторони захисту на те, що тілесні ушкодження у потерпілого виникли в результаті падіння з висоти власного зросту з раніше наданим йому прискоренням і контактом головою із твердою поверхнею, та обґрунтовано визнав їх безпідставними, встановивши, що тілесні ушкодження потерпілий отримав від нанесеного продовжуваного удару в голову, а не в результаті падіння, як стверджував в ході розгляду справи захисник.

Обвинувачений є майстром спорту з гандболу, закінчив факультет «Фізичного виховання та спорту», тобто має добру фізичну підготовку, що дало додаткові підстави вважати нанесений ним удар потерпілому особливо небезпечним та із значною силою.

Спосіб нанесення засудженим удару потерпілому, кулаком в область голови лише підтверджує локалізацію нанесеного потерпілому удару в життєво важливий орган – голову, що у свою чергу свідчить про розуміння останнім вчинених ним суспільно небезпечних дій.

ККС дійшов висновку, що дії засудженого мали активний характер, були протиправними, між цими діями і їх наслідками існував прямий причинний зв'язок, сила удару, його раптовість та спрямування в голову потерпілого підтвердили, що засуджений об'єктивно усвідомлював суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачав можливість настання наслідків у виді спричинення будь-якої за тяжкістю шкоди здоров'ю потерпілого, хоча й не конкретизував у своїй свідомості, якою буде така шкода, тобто діяв з непрямым умислом, за яким, незалежно від того, чи є такий умисел прямим або непрямым, настає відповідальність за фактично спричинену шкоду, апеляційний суд обґрунтовано погодився з кваліфікацією дій обвинуваченого за ч. 1 ст. 121 КК.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 14.03.2024 у справі № 161/2455/20 (провадження № 51-6366км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117823764>

6. Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина

6.1. Порушення недоторканності житла (ст. 162 КК)

6.1.1. Дії службових осіб, які були достеменно обізнані про перебування земельної ділянки у володінні потерпілого і після невдалих спроб отримати його дозвіл на огляд увійшли на подвір'я, зруйнувавши огорожу, та обстежили домогосподарство проти волі потерпілого, беззаперечно свідчать про спрямованість їхнього умислу на незаконне проникнення у володіння особи. Сам факт протиправного володіння особою житловим приміщенням та/або земельною ділянкою, навіть якщо вони мають іншого власника, не надає права нікому, у тому числі службовим особам, входити й оглядати ці об'єкти без дозволу фактичного володільця за межами встановлених законом процедур

Обставини справи: три службові особи міської ради та директор комунального підприємства визнані винуватими у тому, що вони шляхом зняття загороджувальної сітки через сусіднє подвір'я незаконно проникли у володіння особи – садибу та протиправно провели огляд земельної ділянки, а двоє з указаних службових осіб, окрім того, незаконно проникли у господарське приміщення.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, засудив чотирьох осіб за ч. 2 ст. 28 – ч. 2 ст. 162 КК.

У касаційній скарзі один із захисників стверджував про незаконність засудження підзахисного за ч. 2 ст. 28 – ч. 2 ст. 162 КК, оскільки висновки судів попередніх інстанцій про перебування засуджених у садибі потерпілого ґрунтуються на припущеннях, так як межі відповідної земельної ділянки не були закріплені межовими знаками встановленого зразка, а місцезнаходження службових осіб відносно поворотних точок координат цієї ділянки у справі не встановлювалися, хоча встановлення точного місця злочину вимагало застосування спеціальних знань – залучення експерта, чого здійснено не було. Також зазначав, що земельна ділянка, де розташоване домоволодіння потерпілого, є прибережною захисною смугою, належить до земель водного фонду і була передана у приватну власність потерпілого незаконно.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС перевірів, що факт проникнення комісії міської ради з обстеження домоволодінь на предмет дотримання санітарних норм у складі чотирьох осіб на територію садиби потерпілого без його згоди шляхом зняття загороджувальної сітки, а також входження двох осіб у домоволодіння потерпілого у господарську будівлю з метою пошуку труби, облаштованої для скидання побутових відходів у річку, підтверджено показаннями у судовому засіданні потерпілого, свідків, даними відеозапису дій комісії у домогосподарстві потерпілого, а також поясненнями самих засуджених у судових дебатах.

Невизначення у справі експертним шляхом точного розташування винуватих осіб на земельній ділянці і незакріплення меж цієї ділянки за допомогою межових знаків не свідчить про те, що висновок суду про порушення засудженими недоторканності приватного володіння

ґрунтується на припущеннях. Встановлення розташування винуватих осіб на місцевості для цілей кваліфікації їх дій за ст. 162 КК не належить до кола питань, для вирішення яких відповідно до вимог ч. 2 ст. 242 КПК обов'язковим є проведення експертизи.

Також ККС урахував, що дві суміжні земельні ділянки були виділені потерпілому у власність рішенням міської ради, цим ділянкам присвоєно індексно-кадастрові номери, а зовнішні межі землекористування погоджено у натурі на місцевості. Доступ сторонніх осіб на ці ділянки обмежувався володільцем за допомогою огорожі – паркану і металевої сітки, що було очевидним для винуватих осіб. Крім цього, потерпілий, свідки і самі засуджені у судовому засіданні підтверджували, що члени комісії попередньо намагалися отримати згоду потерпілого на обстеження його домогосподарства. Зазначене переконливо свідчило про усвідомлення винуватих осіб того, що конкретна земельна ділянка перебуває у володінні потерпілого, а тому вхід на неї й огляд домоволодіння потребують дозволу господаря.

Водночас сам факт протиправного володіння особою житловим приміщенням та/або земельною ділянкою, навіть якщо вони мають іншого власника, не надає права нікому, у тому числі службовим особам, входити й оглядати ці об'єкти без дозволу фактичного володільця за межами встановлених законом процедур. Адже кримінально-правова охорона недоторканності житла чи іншого володіння особи покликана забезпечити також захист нерозривно пов'язаного з цими об'єктами права людини на повагу до її приватного та сімейного життя. Тому ст. 162 КК застосовується й у випадках, якщо проникнення жодним чином не позначається на праві власності або іншому праві володіння, а також може застосовуватися навіть у разі, коли протиправне вторгнення здійснено власником відповідного майна.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 12.03.2024 у справі № 722/151/20 (провадження № 51-71км22) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117757909>

6.2. Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів (ст. 171 КК)

6.2.1. Якщо потерпілий не вжив заходів для ідентифікації себе як журналіста, не повідомив про здійснення професійної журналістської діяльності, зокрема проведення відеозйомки, то в діях особи, яка погрожує потерпілому насильством, відсутній умисел на перешкоджання законній професійній діяльності журналіста (ст. 171 КК)

Обставини справи: органами досудового розслідування особа обвинувачувалася в тому, що вона перешкождала здійсненню журналістом фото- та відеофіксації будівництва на території земельних ділянок, розташованих у прибережній зоні річки, шляхом висловлювання погроз щодо застосування фізичного насильства, демонстрацією предмету, спеціально пристосованого для заподіяння тілесних ушкоджень, – дерев'яної палиці з металевим предметом, замахуванням ним, вживанням нецензурної лайки.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав обвинуваченого невинуватим у пред'явленому обвинуваченні за ч. 1 ст. 171; ч. 1 ст. 345-1 КК і виправдав у зв'язку з відсутністю в його діях складу цих кримінальних правопорушень.

Апеляційний суд залишив без змін вирок місцевого суду.

У касаційній скарзі прокурор стверджував про безпідставність виправдання обвинуваченого за статтями 171, 345-1 КК, оскільки навіть у випадку незнання того, що редактор є різновидом професії журналіста, не звільняє особу від юридичної відповідальності за незаконні дії щодо журналіста. За змістом указаних статей законодавець не встановлює як обов'язкові умови настання кримінальної відповідальності наявність у потерпілого прескарти, габаритної відеокамери в руках тощо в момент кримінально протиправних дій стосовно нього; пред'явлення потерпілим документа, який посвідчує його особу та посаду.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвалу апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС зазначив, що, погоджуючись із висновком суду першої інстанції про виправдання за ч. 1 ст. 171; ч. 1 ст. 345-1 КК у зв'язку з недоведеністю, що в діях обвинуваченого є склад указаних кримінальних правопорушень, апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку, що у справі не здобуто беззаперечних доказів наявності у обвинуваченого умислу на вчинення дій саме проти журналіста з метою перешкоджання його законній професійній діяльності.

Усвідомлення обвинуваченим того, що потерпілий є журналістом, унаслідок повідомлення ним по телефону іншій особі про те, що він є редактором проекту «Антирейтинг», є виключно припущенням прокурора, чого не можна ставити у вину виправданому. Водночас наявність мікрофона в потерпілого тавідеокамери в оператора (його дружини), яка, зі слів потерпілого, за формою нагадувала фотоапарат, не свідчить про належність цієї особи до категорії журналістів. Потерпілий як журналіст не був зовнішньо забезпечений документами, знаковими, сигнальними та іншими засобами позначення особи представника преси. Крім того, потерпілий не показував посвідчення, не повідомляв, що є саме журналістом, а тому в обвинуваченого за конкретних обставин цієї справи не було жодних підстав уважати, що потерпілий є журналістом.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 18.03.2024 у справі № 296/2948/22 (провадження № 51-7638км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117915446>

7. Кримінальні правопорушення проти власності

7.1. Шахрайство (ст. 190 КК)

7.1.1. Дії особи, яка не мала на меті організувати виступ музичного гурту, але пропонувала потерпілим придбати квитки на концерт і заволоділа їхніми коштами через впевненість останніх у добросовісності дій так званого організатора концертів, слід кваліфікувати як шахрайство

Обставини справи: особу засуджено за те, що вона, не маючи наміру організувати виступ гурту, повідомила іншим особам про здійснення такої організації та продала квитки на концерт, а отриманими грошима заволоділа, розпорядившись ними на власний розсуд.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд засудив обвинуваченого за ч. 1 ст. 190; ч. 2 ст. 190 КК.

Апеляційний суд залишив без змін вирок місцевого суду у частині доведеності вини та правильності кваліфікації дій обвинуваченого.

У касаційній скарзі захисник стверджував, що кваліфікація дій підзахисного як шахрайство є передчасною, оскільки останній не мав умислу на вчинення цих протиправних дій, а між ним і потерпілими виникли цивільно-правові відносини.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвали апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС указав на сформовану практику щодо відмежування шахрайства від цивільно-правових деліктів, за якою при вирішенні означеного питання необхідно виходити з того, що отримання майна з умовою виконання якого-небудь зобов'язання може бути кваліфіковане як шахрайство, якщо встановлено, що винна особа вже в момент заволодіння цим майном мала на меті його привласнити, а зобов'язання - не виконувати. Розмежування кримінально караного злочину від цивільно-правової угоди необхідно здійснювати не за тим, як оформлені укладені між сторонами договори, а за тим, що стало результатом цієї договірної діяльності. Якщо одна сторона, приймаючи на себе зобов'язання, не має ніяких реальних можливостей і бажання їх виконувати, йдеться про шахрайство. Цивільно-правових відносин, за допомогою яких суб'єкт прагне завуалювати свій злочинний умисел, за наявності підстав не повинна бути перешкодою для оцінки скоєного як злочину, передбаченого ст. 190 КК.

Існування між обвинуваченим та потерпілим певних цивільно-правових чи інших подібних правовідносин, які були закріплені в певному правочині, саме собою не виключає можливості кваліфікації діяння особи як шахрайства за наявності усіх необхідних елементів складу цього злочину. В окремих випадках такі відносини цілком можуть бути частиною реалізації умислу особи на заволодіння чужим майном шляхом обману чи зловживання довірою.

Принциповим у цьому питанні є встановлення і доведення поза розумним сумнівом, що особа, умисно, з корисливих мотивів заволодіваючи чужим майном або набуваючи права на майно шляхом обману чи зловживання довірою, зокрема й беручи на себе певні зобов'язання, одразу не мала наміру їх виконувати, використовуючи певні правовідносини як спосіб реалізації умислу, спрямованого на заволодіння чужим майном шляхом обману чи зловживання довірою. Висновок про це може бути зроблений, у тому числі, виходячи із сукупності фактичних дій такої особи.

ККС перевірів, що відповідно до фактичних обставин цього кримінального провадження, установлених на підставі безпосередньо сприйнятих судом доказів, місцевий суд установив, що особа, не маючи на меті організувати

виступу музичної групи, запропонувала придбати квитки на концерт групи потерпілим. Потерпілі, будучи помилково впевнені в правильності та добросовісності дій особи передали їй грошові кошти за оплату квитків. Таким чином особа шляхом обману заволоділа чужим майном, якими в подальшому розпорядилася на власний розсуд.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 19.03.2024 у справі № 295/17062/15-к (провадження № 51-1618км19) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117823839>

7.1.2. Про вчинення шахрайства внутрішньо переміщеною особою свідчить отримання нею соціальної допомоги на підставі заяв, у яких вона не повідомила органам соціального захисту про наявність нерухомого майна, розташованого в регіонах, інших, ніж тимчасово окупована територія України та райони проведення антитерористичної операції

Обставини справи: внутрішньо переміщена особа для покриття витрат на проживання, у тому числі на оплату житлово-комунальних послуг, умисно не зазначила в заявах для призначення вказаного виду допомоги відомості про наявність у її власності квартири в м. Харкові.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, із яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав внутрішньо переміщену особу невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 190 КК, і виправдав її.

ККС скасував ухвалу апеляційного суду й призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Апеляційний суд скасував вирок місцевого суду та ухвалив новий вирок, яким засудив внутрішньо переміщену особу за ч. 1 ст. 190 КК.

У касаційній скарзі захисник стверджував про незаконність засудження особи за ч. 1 ст. 190 КК.

Позиція ККС: залишено без зміни вирок суду апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС перевірів, що засуджена не мала права на отримання допомоги у зв'язку із набутням у власність житлового приміщення у м. Харкові. Попри цей факт після придбання житла внутрішньо переміщена особа двічі звернулася до органу соціального захисту із заявами про продовження виплати їй допомоги та не повідомила про наявність у неї на праві власності квартири, що виключало би продовження їй виплати соціальної допомоги.

Самі ж формуляри заяв містили у своєму змісті графу «Інформація щодо наявності у будь-кого з членів сім'ї у володінні житлового приміщення, розташованого в регіонах, інших ніж тимчасово окупована територія України та райони проведення антитерористичної операції», однак засуджена під час їхнього заповнення надала негативну відповідь щодо наявності в неї відповідного житла.

Наведене свідчить про те, що особа діяла з прямим умислом і шляхом обману заволоділа грошовими коштами з державного бюджету.

Водночас саме по собі встановлення в ЗУ №1768-III механізму повернення органу соціального захисту надміру випланих коштів не виключає притягнення особи до кримінальної відповідальності за шахрайство відповідно до ст. 190 КК.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 19.03.2024 у справі № 643/8436/18 (провадження № 51-3191км21) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117849540>

7.1.3. Заволодіння чужим майном шляхом обману та зловживання довірою не є оціночним поняттям, воно формалізоване в законі, тобто визначене законодавцем за допомогою вартісних критеріїв, зазначених у пунктах 2–4 примітки до ст. 185 КК, та встановлено їх мінімальний і максимальний розмір з прив'язкою до неоподаткованого мінімуму доходів громадян

Обставини справи: обвинуваченого визнано винуватим у тому, що він з метою заволоніння чужим майном повідомив потерпілому завідомо неправдиву інформацію про те, що може посприяти останньому у вирішенні питання про проходження ним військово-лікарської комісії для працевлаштування на роботу і в такий спосіб шляхом обману та зловживання довірою заволонів грошима потерпілого на суму 1000 грн.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд вироком засудив обвинуваченого за ч. 1 ст. 190 КК.

Апеляційний суд залишив без зміни цей вирок.

У касаційній скарзі сторона захисту крім іншого стверджувала, що кримінальне провадження підлягає закриттю через малозначність.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що специфіка встановлення малозначності діяння полягає в обов'язковій наявності трьох умов:

1) формальна наявність у вчиненому діянні ознак складу злочину, передбаченого КК, тобто всіх тих передбачених у законі об'єктивних і суб'єктивних ознак, які у відповідній статті (частині статті) Особливої частини КК характеризують певний склад злочину. Діяння, яке не містить хоча б однієї ознаки складу злочину, не може визнаватись малозначним. Якщо істотність матеріальної (майнової чи фізичної) шкоди визначена безпосередньо в кримінальному законі шляхом закріплення конкретного розміру шкоди, яка має бути завдана при вчиненні відповідного злочину, то недосагнення цього рівня шкоди свідчить про відсутність у діях особи кримінальної протиправності, що унеможлиблює звернення до частини другої статті 11 КК;

2) малозначне діяння не становить суспільної небезпеки, яка є типовою для певного злочину. Це виражається в тому, що воно не заподіює взагалі шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству чи державі, або заподіює їм явно незначну (мізерну) шкоду;

3) таке діяння не повинно бути суб'єктивно спрямоване на заподіяння істотної шкоди. Якщо існує невідповідність між фактично вчиненим малозначним діянням і умислом, спрямованим на заподіяння істотної шкоди,

має наставати кримінальна відповідальність за замах на той злочин, який особа бажала вчинити.

Поняття істотної шкоди у контексті ч. 2 ст. 11 КК носить оціночний характер, його зміст визначається оцінкою правозастосовними органами всіх конкретних обставин справи. Про оціночний характер шкоди можна говорити лише в тому випадку, коли законодавець у відповідних статтях (частинах статей) Особливої частини КК використовує загальні оціночні поняття: тяжкі наслідки, інші тяжкі наслідки (відносно визначені правові норми).

Якщо істотність шкоди знаходить своє чітке відображення у визначенні об'єктивних ознак того чи іншого складу злочину, тобто характер шкоди є фіксованим і не може оцінюватись на розсуд правозастосувача (абсолютно визначені правові норми), то застосування кримінально-правової норми про малозначність виключається.

Як вбачається з диспозиції ч. 1 ст. 190 КК шахрайство – це заволодіння чужим майном шляхом обману та зловживання довірою і є злочином із матеріальним складом, обов'язковою ознакою якого є суспільно небезпечні наслідки у виді шкоди майнового характеру.

Отже, поняття такої кримінально каранної поведінки не є оціночним, воно формалізовано в законі, тобто визначено законодавцем за допомогою вартісних критеріїв, зазначених у пунктах 2-4 примітки до ст. 185 КК, та встановлено їх мінімальний і максимальний розмір з прив'язкою до неоподаткованого мінімуму доходів громадян (192, 1 грн станом 2020 рік).

Таким чином, оскільки діями засудженого потерпілому було заподіяно матеріальної шкоди на суму 1000 грн, застосування кримінально-правової норми про малозначність у цьому провадженні виключається.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 21.03.2024 у справі № 127/9259/21 (провадження № 51-3633км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118225283>

8. Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту

8.1. Незаконне заволодіння транспортним засобом (ст. 289 КК)

8.1.1. Дії особи, яка отримала ключі й свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу для доставки автомобіля до місця його ремонту, однак без дозволу власника чи користувача транспортного засобу здійснила поїздку до іншого населеного пункту з будь-якою метою, утворюють склад кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 289 КК

Обставини справи: обвинувачений визнаний винуватим в тому, що він узяв для ремонту чужий автомобіль і мав доступ до нього, проте зловжив довірою користувача транспортного засобу, без дозволу власника чи володільця здійснив рух з одного населеного пункту до іншого та допустив зіткнення з іншим транспортним засобом, завдавши збитків власнику на суму 43 108, 75 грн.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд засудив обвинуваченого за ч. 1 ст. 289 КК.

Апеляційний суд скасував вирок місцевого суду у частині призначеного покарання та ухвалив у цій частині новий вирок.

У касаційній скарзі сторона захисту посилалася на те, що винуватість засудженого не доведена поза розумним сумнівом.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС указав, що протиправному заволодінню транспортним засобом шляхом зловживання довірою притаманні свої характерні ознаки, які відрізняють указаний спосіб вчинення кримінального правопорушення від інших. У разі застосування зловживання довірою моментом закінчення кримінального правопорушення є момент припинення правомірного володіння транспортним засобом, яке здійснювалося винуватим за волею і бажанням власника або користувача, у межах та порядку, визначених ними, та встановлення протиправного володіння внаслідок використання транспортного засобу всупереч їх волі, тобто не з тією метою, для досягнення якої його передано, і не для вирішення тих завдань, які визначені власником чи володільцем як умова для передачі і правомірного володіння транспортним засобом.

Саме такі обставини було встановлено у цьому кримінальному провадженні.

Місцевий суд, з яким погодився і суд апеляційної інстанції, обґрунтовано вважав, що отримання особою ключів та свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу для доставки автомобіля до місця його ремонту не виправдовує дії обвинуваченого, що полягали у заволодінні транспортним засобом без дозволу власника чи користувача транспортного засобу з метою поїздки до іншого населеного пункту з будь-якою метою.

ККС погодився з такими висновками судів та вважав, що сукупність досліджених місцевим судом доказів не свідчить про наявність у особи дозволу на керування належним іншій особі транспортним засобом, окрім як для доставки автомобіля до місця його ремонту.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 20.03.2024 у справі № 533/352/21 (провадження № 51-6841км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117849625>

9. Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності

9.1. Хуліганство (ст. 296 КК)

9.1.1. Для юридичної оцінки діяння як хуліганства обов'язковим є поєднання ознак об'єктивної сторони цього злочину у виді грубого порушення громадського порядку, що супроводжується особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом, і суб'єктивної сторони, зокрема мотиву явної неповаги до суспільства. Дії особи, яка у приміщенні лікарні в присутності медичних працівників поведилася агресивно, безпідставно застосувала насильство із заподіянням лікарю тілесних

ушкоджень, внаслідок чого останній був вимушений залишити своє робоче місце, що потягло порушення роботи лікарні, утворюють склад хуліганства

Обставини справи: обвинуваченого визнано винуватим у тому, що він в кабінеті лікаря-невропатолога під час словесного конфлікту з лікарем виражався нецензурною лайкою, штовхнув медсестру, яка робила йому зауваження, а потім завдав лікарю, який намагався припинити протиправні дії, удар кулаком правої руки в область обличчя, заподіявши потерпілому фізичного болю, та не реагував на зауваження працівників лікарні і завдав лікарю один удар правою ногою, від якого потерпілий втратив рівновагу і впав, а під час падіння вдарився головою, отримавши легкі тілесні ушкодження, що спричинили короточасний розлад здоров'я.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд засудив обвинуваченого за ч. 1 ст. 296 КК.

Апеляційний суд залишив без змін цей вирок.

У касаційній скарзі захисник стверджував про неправильність кваліфікації дій підзахисного за ч. 1 ст. 296 КК.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС указав, що для юридичної оцінки діяння за ст. 296 КК обов'язковим є поєднання ознак об'єктивної сторони цього кримінального правопорушення у виді грубого порушення громадського порядку, що супроводжується особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом, і суб'єктивної сторони, зокрема, мотиву явної неповаги до суспільства. За відсутності відповідного мотиву, коли застосування насильства зумовлене неприязними стосунками з потерпілим і прагненням завдати шкоди конкретній особі з особистих спонукань, сам собою факт вчинення протиправних дій у громадському місці в присутності сторонніх осіб не дає достатніх підстав для кваліфікації їх як хуліганства.

Зміст і спрямованість протиправного діяння, що має істотне значення для його правової оцінки, в кожному конкретному випадку визначається з урахуванням часу, місця, обстановки й інших обставин його вчинення, характеру дій винного, а також поведінки потерпілого і стосунків, що склалися між ними.

Суди першої та апеляційної інстанцій належно перевірили версію сторони захисту про те, що засуджений не вчиняв хуліганства, конфлікт розпочав лікар, а засуджений лише захищався, обґрунтовано не погодилися з такою версією, спростувавши її сукупністю досліджених доказів.

ККС погодився з висновками судів попередніх інстанцій про вчинення засудженим кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 296 КК, оскільки судами були враховані мотиви і мету дій засудженого, характер дій кожного з учасників конфлікту, порушення засудженим громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що виразилось у вчиненні протиправних дій у приміщенні лікарні в присутності людей, які працювали та виконували свої професійні обов'язки. Суди також зважили на агресивну

поведінку засудженого та безпідставність вчинюваних ним дій, що свідчить про його прагнення показати зневагу до існуючих правил і норм поведінки в суспільстві, самоутвердитися за рахунок приниження інших осіб. Крім того, суди вказали на наявність в діях засудженого такої обов'язкової ознаки хуліганства як особлива зухвалість, оскільки грубе порушення громадського порядку супроводжувалось насильством із заподіянням лікареві тілесних ушкоджень, внаслідок чого останній був вимушений залишити своє робоче місце, чим було порушено нормальну діяльність лікарні, а саме припинено прийом громадян.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 05.03.2024 у справі № 202/716/22 (провадження № 51–5296км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117555107>

10. Кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації

10.1. Ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період (ст. 336 КК)

10.1.1. Дії військовозобов'язаного, який з моменту оголошення Указу Президента України № 65/2022 «Про загальну мобілізацію» ухилився від призову на військову службу, вважаються такими, що вчинені під час мобілізації, в особливий період і підлягають кваліфікації за ст. 336 КК. Незазначення при правовій кваліфікації кримінального правопорушення за ст. 336 КК такої ознаки, як особливий період, не може вважатися беззаперечною підставою для визнання неправильною такої кваліфікації дій обвинуваченого

Обставини справи: військовозобов'язаний, який був придатним за станом здоров'я для проходження військової служби та не мав правових підстав для відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації, не з'явився за викликом до районного територіального центру комплектування та соціальної підтримки для проходження військової служби.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд засудив військовозобов'язаного за ст. 336 КК.

Апеляційний суд залишив без змін цей вирок.

У касаційній скарзі захисник стверджував, що при кваліфікації дій засудженого суди попередніх інстанцій не вказали «на особливий період», як на ознаку ст. 336 КК, а тому застосували диспозицію вказаної статті у редакції 2012 року.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС перевірів, що в обвинувальному акті дії військовозобов'язаного кваліфіковано як ухилення від призову на військову службу під час мобілізації (ст. 336 КК) і місцевий суд кваліфікував дії аналогічно.

Разом з цим ККС проаналізував визначення, надані у ЗУ «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» № 3543-XII, п. 8 ст. 4 цього Закону, Указ Президента

України «Про загальну мобілізацію» № 65/2022 та дійшов висновку, що з моменту оголошення загальної мобілізації настав і особливий період, тобто з дослідження норм закону впливає, що ці поняття є взаємопов'язані і з оголошенням мобілізації (крім цільової) чи введення воєнного стану автоматично настає і особливий період.

Також ККС зазначив, що з аналізу п. 8 ст. 4 зазначеного вище Закону логічно впливає, що особливий період не настає лише при цільовій мобілізації (ліквідація надзвичайних ситуацій та їх наслідків державного рівня, наслідків воєнних дій у відбудовний період). Тому з урахуванням саме цього виключення, законодавець, на думку ККС, формулюючи першу частину диспозиції ст. 336 КК, та зазначаючи про ухилення від призову під час мобілізації, «на особливий період» виклав через кому, тобто виділяючи як окрему обставину, яка може як застосовуватись, так і ні.

ККС дійшов висновку, що не зазначення при правовій кваліфікації кримінального правопорушення за ст. 336 КК такої ознаки як особливий період не може вважатися беззаперечною підставою для визнання неправильною таку кваліфікацію дій обвинуваченого.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 19.03.2024 у справі № 676/4559/22 (провадження № 51-5696км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117849531>

11. Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язані з наданням публічних послуг

11.1. Декларування недостовірної інформації (ст. 366-2 КК)

11.1.1. Про умисел на внесення неправдивих відомостей до декларації свідчить декларування депутатом районної ради лише частини об'єктів декларування і невнесення відомостей про об'єкти на загальну суму, що перевищує 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, що не є опискою чи помилкою в підрахунку. Сплата податків з отриманого доходу не звільняє від відповідальності за недекларування майна, від оренди якого отримано цей дохід, а недостатність практичних навичок роботи на комп'ютері не виправдовує вибіркове зазначення об'єктів декларування

Обставини справи: депутат районної ради, який був суб'єктом декларування, умисно з метою приховання дійсної інформації щодо отриманих доходів, при заповненні на офіційному веб-сайті НАЗК та поданні до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, щорічної декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за 2020 рік уніс до декларації завідомо недостовірні відомості, які відрізняються від достовірних на загальну суму 1 548 483,54 грн, що перевищує 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, встановлених на дату подання декларації, яку засвідчив власним кваліфікованим електронним підписом.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд засудив депутата районної ради за ч. 1 ст. 366-2 КК.

Апеляційний суд залишив без змін цей вирок.

У касаційній скарзі засуджений стверджував, що в його діях відсутній склад інкримінованого правопорушення, оскільки він не приховував інформацію про доходи і діяв без прямого умислу.

Позиція ККС: змінено рішення судів попередніх інстанцій та на підставі п. 1 ч. 1 ст. 49, ч. 5 ст. 74 КК звільнено засудженого від призначеного за ч. 1 ст. 366-2 КК (у редакції ЗУ № 1074-IX) покарання у зв'язку із закінченням строків давності. У решті судові рішення залишено без зміни.

Обґрунтування позиції ККС: ККС погодився з висновками суду першої інстанції про те, що депутат районної ради, який був суб'єктом декларування, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер свого діяння, умисно вніс до щорічної декларації за 2020 рік недостовірні відомості, з метою приховання дійсної інформації щодо отриманих доходів, зваживши на те, що: він має певну кількість об'єктів декларування, частину з яких задекларував, а деякі залишились не задекларованими; був письмово ознайомлений із вимогами антикорупційного законодавства; відомості, вказані у декларації, відрізняються від достовірних на суму, що перевищує 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, та свідчать про те, що особа не могла не усвідомлювати внесення неправдивих відомостей та що це не є опискою чи помилкою у підрахунку; сплата податків із отриманого доходу не звільняє від відповідальності за недекларування майна, від оренди якого отримано цей дохід; недостатність практичних навичок роботи на комп'ютері не виправдовує внесення до декларації недостовірних відомостей, зокрема, вибіркоче зазначення об'єктів декларування.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 12.03.2024 у справі № 676/4489/22 (провадження № 51-4939км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117849546>

12. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)

12.1. Непокора

12.1.1. На наявність у діях особи складу злочину, передбаченого ч. 4 ст. 402 «Непокора» КК, указує відкрита відмова військовослужбовця в умовах воєнного стану виконати наказ начальника, який є реальним для виконання, законним, сформульованим виразно, чітко й зрозуміло та не допускає подвійного тлумачення. Сама собою непокора в період воєнного стану є небезпечним військовим злочином, який посягає на встановлений порядок підлеглості та військової честі і породжує неорганізованість та безладдя у військових частинах, а отже безсумнівно негативно позначається на боєготовності і боєздатності військових формувань, що виключає малозначність цього діяння в розумінні ч. 2 ст. 11 КК

Обставини справи: військовослужбовець визнаний винуватим у тому, що він в умовах воєнного стану, отримавши законний усний наказ свого безпосереднього начальника – заступника командира роти вибути до командно-спостережного пункту для подальшого виконання завдань у складі свого підрозділу, відкрито відмовився виконати його, чим підірвав бойову готовність та боєздатність підрозділу, що могло призвести до прориву російсько-окупаційними військами оборони ЗСУ на певній ділянці.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд засудив військовослужбовця за ч. 4 ст. 402 КК.

Апеляційний суд залишив без змін цей вирок.

У касаційній скарзі захисник зазначав, що вимога начальника за своєю правовою природою є розпорядженням, у зв'язку з чим відмова від її виконання не може бути кваліфікована за ч. 4 ст. 402 КК, а суди не встановили спричинення засудженим істотної шкоди, отже його відмова у виконанні вимоги начальника, з огляду на приписи ст. 11 КК, не тягне за собою кримінальної відповідальності.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС перевірів, що змістом вказівки заступника командира роти була усна вимога вибути до командно-спостережного пункту для подальшого виконання завдань у складі свого підрозділу. Така вимога є конкретною, чітко сформульованою та не допускає подвійного тлумачення, тому вона повністю відповідає ознакам наказу в розумінні Статуту внутрішньої служби ЗСУ та Дисциплінарного статуту ЗСУ. Більше того, приписами вказаних статутів встановлено обов'язковість виконання підлеглим будь-якої законної вимоги керівника.

Військовослужбовець не звертався до вищого керівництва з рапортом про недовіру до командира, причини відмови від виконання наказу начальника не повідомляв, а сам наказ є законний, сформульований виразно, чітко й зрозуміло, не допускає подвійного тлумачення та є реальним для виконання.

Щодо доводів захисника про те, що відмова засудженого виконати вимоги начальника з огляду на приписи ч. 2 ст. 11 КК є малозначним діянням, ККС констатував таке.

На відміну від передбаченої ст. 172-10 Кодексом України про адміністративні правопорушення адміністративної відповідальності за відмову від виконання законних вимог командира (начальника), ст. 402 КК указує на кримінальну відповідальність, зокрема, за непокору, тобто відкриту відмову виконати наказ начальника.

ККС зауважив, що відкрита відмова від виконання наказу визначає найбільш зухвалу форму відмови. При такій непокорі підлеглий у категоричній формі усно або письмово заявляє, що він виконувати наказ не буде. А публічна непокора, особливо перед строем, як правило, свідчить про її підвищену суспільну небезпеку.

Більше того ч. 2 ст. 172-10 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачає відповідальність за відмову від виконання

законних вимог командира (начальника), вчинену в умовах особливого періоду, крім воєнного стану, у той час як ч. 4 ст. 402 КК установлює кримінальну відповідальність за непокору, вчинену, зокрема, в умовах воєнного стану.

Водночас передбачене ч. 4 ст. 402 КК кримінальне правопорушення є злочином з формальним складом, а отже кримінальна відповідальність за його вчинення не залежить від настання суспільно-небезпечних наслідків. Натомість суди слушно зауважили, що сама собою непокора в період воєнного стану є небезпечним військовим злочином, який посягає на встановлений порядок підлеглості та військової честі і породжує неорганізованість та безладдя у військових частинах, а отже безсумнівно негативно позначається на боєготовності та боєздатності військових формувань.

Отже вчинена військовослужбовцем в умовах воєнного стану непокора є діянням, яке характеризується всіма ознаками складу злочину, передбаченого ч. 4 ст. 402 КК, становить притаманну злочину суспільну небезпеку, що, всупереч доводам касаційної скарги, виключає малозначність цього діяння в розумінні ч. 2 ст. 11 КК.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 20.03.2024 у справі № 233/1446/22 (провадження № 51-5644км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117884068>

РОЗДІЛ III. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження

1.1. Експерт (ст.69 КПК)

1.1.1. Експерт може проводити судово-медичні експертизи, якщо має належну освіту, кваліфікацію, сертифікат і всі відповідні рішення експертно-кваліфікаційної комісії та внесений у Реєстр атестованих експертів, незалежно від того, яку саме посаду він обіймає в експертній установі

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав особу винуватою і засудив за ч. 1 ст. 115 КК.

При ухваленні такого рішення суд, серед іншого, врахував висновок судово-медичної експертизи трупа.

Апеляційний суд залишив без змін цей вирок.

У касаційній скарзі захисник стверджував про незаконність урахування як доказу висновку судово-медичної експертизи трупа, оскільки за наказом експертної установи на час завершення експертизи експерт, який проводив цю експертизу, був звільнений з посади лікаря – судово-медичного експерта відділу судово-медичної експертизи трупів.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС перевірів, що в судовому засіданні апеляційного суду було встановлено, що експерт, який проводив судово-медичну експертизу трупа потерпілого, має III кваліфікаційний клас експерта і є загальним експертом, має відповідну кваліфікацію, освіту, сертифікат і всі відповідні рішення експертно-кваліфікаційної комісії, внесений у Реєстр атестованих експертів і може здійснювати будь-які види судово-медичних експертиз (трупа, живих осіб, комплексні, комісійні), крім лабораторних.

На початок проведення експертизи трупа експерт за основною посадою був завідувачем відділу чергових експертів, а за сумісництвом працював у відділі судових експертів трупів. За наказом експертної установи, на який посилався захисник у скарзі, скасовано роботу експерта за сумісництвом. Водночас незважаючи, яку саме посаду обіймав експерт, він мав право на проведення судово-медичних експертиз. Крім того, з огляду на виконання різних складних лабораторних досліджень експертиза трупа триває певний проміжок часу, а експерт, який безпосередньо працював із тілом, повинен її закінчити після отримання результатів досліджень.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 21.03.2024 у справі № 570/6036/19 (провадження № 51-6200км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118071449>

2. Докази і доказування

2.1. Докази (ст. 84 КПК)

2.1.1. Не можуть бути використані як єдині, беззаперечні, самостійні джерела доказів висновки судово-психологічних експертиз із застосуванням комп'ютерного поліграфа, оскільки фактичні дані таких експертиз є неоднозначними по своїй суті та несуть у собі орієнтувальну інформацію. Рецензія на висновки експертиз має інформативний характер, є суб'єктивним твердженням рецензента і не може бути доказом у розумінні ст. 84 КПК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав особу невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 332 КК, і виправдав у зв'язку з недоведеністю вчинення нею кримінального правопорушення.

При ухваленні такого рішення суд не врахував висновки судово-психологічних експертиз із застосуванням комп'ютерного поліграфа.

Апеляційний суд залишив без змін цей вирок.

У касаційній скарзі прокурор посилався на те, що, апеляційний суд безпідставно не взяв до уваги висновки судово-психологічних експертиз щодо свідків і необґрунтовано врахував рецензію, надану стороною захисту на вказані висновки, що є неприпустимим, оскільки рецензія не є процесуальним джерелом доказів.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвалу суду апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС погодився з висновками судів попередніх інстанцій про те, що чинним КПК не передбачена можливість перевірки

правдивості показань особи на поліграфі (детекторі брехні), вказані експертизи проведено не атестованим експертом-поліграфологом, за незрозумілими методиками і на електронній поліграфічній системі «Епос», яка не сертифікована в Україні.

Крім того ККС зазначив, що суд позбавлений можливості використати фактичні дані висновків судово-психологічних експертиз із застосуванням комп'ютерного поліграфа, оскільки їх результати по суті зводяться до правдивості показань свідків про певні події, дані ними під час досудового розслідування, такі висновки не є однозначними по своїй суті, а несуть в собі орієнтувальну інформацію. Ці фактичні дані у цьому конкретному кримінальному провадженні не можуть бути використані як єдині, беззаперечні, самостійні джерела доказів.

Рецензія на висновки судово-психологічних експертиз по своїй суті не може бути доказом у розумінні ст. 84 КПК, якщо містить спростування висновків експертизи, оскільки рецензент не несе жодної відповідальності, крім моральної за свої міркування стосовно оцінки висновку експерта, щодо його правильності й обґрунтованості. У будь-якому випадку рецензія має інформативний характер і є суб'єктивним твердженням рецензента.

У контексті цього кримінального провадження суд сприйняв рецензію не як єдиний доказ сторони захисту про неналежність висновків судово-психологічних експертиз із застосування комп'ютерного поліграфа, а в сукупності з іншими фактичними даними кримінального провадження.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 13.03.2024 у справі № 760/23990/17 (провадження № 51-5304км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117757884>

2.2. Допустимість доказу (ст. 86 КПК)

2.2.1. Проведення експертом дослідження технічного стану автомобіля із застосуванням методів візуального огляду, випробування на місці та поелементної діагностики не тягне визнання висновку експерта недопустимим, оскільки такі дії не свідчать про проведення обшуку в розумінні ч. 1 ст. 234 КПК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд вироком визнав винуватою і засудив особу за ч. 1 ст. 286 КК.

Ухвалюючи таке рішення, суд послався на висновок інженерно-транспортної експертизи.

Апеляційний суд залишив без змін цей вирок у частині засудження особи.

У касаційній скарзі засуджений зазначав, що під час проведення експертизи експерт проник до автомобіля, тобто здійснив його обшук, без ухвали слідчого судді, що є істотним порушенням вимог КПК і тягне визнання отриманого доказу недопустимим.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС перевірів, що на підставі постанови слідчого експертом було проведено інженерно-транспортну експертизу і складено відповідний висновок. Для проведення експертизи експерту було

надано автомобіль ВА3-2107. При проведенні експертизи експертом було застосовано методи візуального огляду, випробування на місці та поелементної діагностики.

Разом з цим при проведенні експертизи експерт не вчиняв дій, які в розумінні ст. 234 КПК свідчать про проведення обшуку, оскільки ним було здійснено виключно дослідження технічного стану автомобіля із застосуванням методів візуального огляду, випробування на місці та поелементної діагностики, з огляду на що доводи про недопустимість отриманого доказу є необґрунтованими.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 11.03.2024 у справі № 459/3664/18 (провадження № 51-5762км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117686979>

2.2.2. При вирішенні питання допустимості доказів, зібраних у порядку КПК 1960 р., суд має враховувати вимоги перехідних положень КПК 2012 р., за якими допустимість доказів, отриманих до набрання чинності цим Кодексом, визначається в порядку, що діяв до набрання ним чинності.

Згідно з вимогами п. 2 ч. 1 ст. 101, ст. 127 КПК 1960 р. (у редакції на час проведення відповідних слідчих дій), які регламентують порядок обов'язкового залучення не менше двох понятих при провадженні певних слідчих дій (обшуку, виїмки, огляду, пред'явленні осіб і предметів для впізнання, відтворенні обстановки і обставин події, опису майна), понятими не можуть бути працівники органів дізнання. Тому в разі залучення понятими солдатів строкової служби військової контррозвідки, які були співробітниками СБУ, докази, отримані в результаті проведення відповідних слідчих дій, є недопустимими

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав особу невинуватою у пред'явленому обвинуваченні за ч. 1 ст. 190 КК та виправдав у зв'язку недоведеністю наявності в її діях складу кримінального правопорушення.

При ухваленні такого рішення суд, зокрема, визнав недопустимими доказами протоколи отримання грошових коштів, вручення грошових коштів і вручення технічних засобів, оскільки при проведенні цих слідчих дій як поняті брали участь солдати строкової служби військової контррозвідки, які були співробітниками СБУ.

Апеляційний суд залишив без змін вирок місцевого суду.

У касаційній скарзі прокурор стверджував, що суду було надано належні та допустимі докази, які доводять вину обвинуваченої у шахрайстві.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвалу суду апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС указав, що відповідно до змісту п. 8 розділу 11 «Перехідні положення» КПК, допустимість доказів, отриманих до набрання чинності цим Кодексом, визначається у порядку, що діяв до набрання ним чинності.

ККС проаналізував вимоги п. 2 ч. 1 ст. 101, ст. 127 КПК 1960 р. у редакції на час проведення слідчих дій, які регламентують порядок обов'язкового

залучення при провадженні певних слідчих дій (обшуку, виїмки, огляду, пред'явленні осіб і предметів для впізнання, відтворенні обстановки і обставин події, опису майна) не менше двох понятих, якими не можуть бути працівники органів дізнання, яким є орган безпеки у справах, віднесених законом до їх відання.

Одночасно ККС зважив на положення статей 9, 19 ЗУ «Про Службу безпеку України» № 2229-XII у редакції, чинній на час вчинення інкримінованих особі дій, за якими військовослужбовці строкової служби органів військової контррозвідки є кадрами СБУ.

Враховувавши це, ККС погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій про визнання недопустимими доказами даних протоколу отримання грошових коштів від 10.02.2010, протоколу вручення грошових коштів від 10.02.2010 та протоколу вручення технічних засобів від 10.02.2010, а також взято до уваги, що солдати строкової служби військової контррозвідки, які були співробітниками СБУ, були понятими також й при огляді місця події в приміщенні службового кабінету слідчого.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 06.03.2024 у справі № 303/1264/15-к (провадження № 51-7473км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117590193>

2.3.3. Допустимим доказом визнається відеозапис, здійснений поліцейськими телефоном у публічному місці, якщо особа, яку знімали, не заперечувала перебігу подій, відображених на ньому, і своєї участі в цих подіях, а також цим відеозаписом, а саме перервою в його здійсненні, обґрунтовувала свої доводи щодо провокації з боку працівників поліції. Існування внутрішніх інструкцій Національної поліції України щодо використання відеореєстраторів не свідчить про заборону поліцейським використовувати власні мобільні телефони

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав особу винуватою та засудив за ч. 1 ст. 369 КК.

Апеляційний суд змінив вирок місцевого суду, виключив посилання суду на одну кваліфікуючу ознаку кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 369 КК, а в решті вирок залишив без змін.

У касаційній скарзі засуджений доводив незаконність врахування як доказу винуватості відеозапису, здійсненого поліцейськими телефоном.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС указав, що відповідно до ст. 307 Цивільного кодексу України «згода особи на знімання її ... припускається, якщо зйомки проводяться відкрито на вулиці...». Спірна зйомка відбувалась в публічному місці, засуджений усвідомлював, що його знімають і не висловив жодного заперечення щодо цього. Сторона захисту не обґрунтувала, як за таких обставин відеозйомка події істотно порушила права та свободи засудженого. Тому ККС відхилив довід сторони захисту про порушення права на приватність під час здійснення відеозйомки.

Також ККС відхилив посилання сторони захисту на недопустимість цього доказу через порушення внутрішніх інструкцій Національної поліції України щодо використання нагрудних відеокамер (відеореєстраторів). Для здійснення спірного відеозапису не використовувався відеореєстратор, тому відповідні інструкції до використання телефону не застосовні.

ККС не вважав, що існування внутрішніх інструкцій щодо використання відеореєстраторів свідчить про заборону поліцейським використовувати власні мобільні телефони. ККС не виключив, що здійснення запису на мобільний телефон може викликати питання щодо достовірності наданого доказу, оскільки фіксування за допомогою штатного відеореєстратора забезпечує додаткові гарантії достовірності запису. Однак такий доказ не може бути визнаний недопустимим за правилами допустимості, передбаченими положеннями КПК.

Водночас ККС не вбачав підстав ставити під сумнів висновки судів щодо достовірності цього запису, оскільки під час судового розгляду засуджений не заперечував перебігу подій, відображених на ньому, і своєї участі у цих подіях. Крім того, цим відеозаписом, а саме перервою у його здійсненні, він обґрунтовував свої доводи щодо провокації з боку працівників поліції.

Водночас суди зробили свої висновки про обставини справи не виключно на підставі цього відеозапису, а також на показаннях засудженого та поліцейських, свідчення яких співпадали з обставинами, зафіксованими на відеозаписі. Таким чином, обставини події доводилися сукупністю взаємоузгоджених доказів.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 26.03.2024 у справі № 749/630/21 (провадження № 51-3823км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118071689>

2.3. Недопустимість доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини (ст. 87 КПК)

2.3.1. Право на перехресний допит не порушено, якщо після демонстрації в судовому засіданні відеозапису допиту слідчим суддею малолітньої потерпілої сторони захисту забезпечено можливість висловити свої контраргументи щодо змісту наданих показань та обставин їх надання, однак вона не ставить під сумнів достовірність цих показань і не заявляє клопотання про безпосередній допит потерпілої в судовому засіданні, не висловлює жодних заперечень і зауважень ні щодо порядку проведення допиту, ні щодо відомостей, повідомлених потерпілою

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав особу винуватою та засудив за ч. 4 ст. 152; ч. 2 ст. 155; ч. 2 ст. 156 КК.

Апеляційний суд залишив без змін вирок місцевого суду.

У касаційній скарзі захисник зазначав, що місцевий суд не допитав у судовому засіданні потерпілу, а обмежився оголошенням її показань, наданих слідчому судді у порядку, передбаченому ст. 225 КПК, під час якого була відсутня сторона захисту, та позбавив сторону захисту права на перехресний допит.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС перевірів, що потерпіла була допитана слідчим суддею в порядку, передбаченому ст. 225 КПК, і на той час особі не було повідомлено про підозру, а тому, з урахуванням наведеного вище, її допит відбувся без сторони захисту правомірно. Ці показання потерпілої, надані під час допиту в слідчого судді, суд поклав в основу винуватості засудженого.

ККС підкреслив, що перехресний допит особи, що дає показання проти обвинуваченого, є однією з фундаментальних гарантій справедливого судового розгляду.

У той же час ККС звернув увагу на те, що в судовому засіданні сторона захисту не заперечувала проти дослідження відеозапису, на якому зафіксовані показання, надані потерпілою слідчому судді в порядку, передбаченому ст. 225 КПК, а після перегляду не ставила під сумнів їх достовірність і не заявляла клопотання про здійснення безпосереднього допиту потерпілої в судовому засіданні, не висловлювала жодних заперечень і зауважень ні щодо порядку проведення допиту, ні щодо відомостей, повідомлених потерпілою.

ККС дійшов висновку, що демонстрація в судовому засіданні відеозапису допиту потерпілої надавала стороні захисту можливість висловити свої контраргументи не тільки щодо змісту показань малолітньої потерпілої, а й щодо обставин їх надання (зокрема, стосовно того, чи давала потерпіла показання добровільно або не добровільно, вільно або не вільно, чи мали місце навідні запитання, наскільки активно або пасивно поводитися учасники слідчої дії під час цієї дії тощо).

Окремо ККС указав і на те, що сторона захисту ознайомлювалася з матеріалами кримінального провадження в ході досудового розслідування, зокрема з відеозаписом допиту потерпілої, а також з іншими письмовими доказами. Тому захисник і засуджений могли побудувати відповідну лінію захисту та заявити відповідні контраргументи проти цих доказів, чого вони не зробили.

ККС констатував, що з урахуванням засад диспозитивності, змагальності сторін та свободи в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, непроведення судом допиту потерпілої в судовому засіданні, за обставин цієї справи, не вказує на порушення прав сторони захисту і не свідчить про порушення вимог КПК.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 13.03.2024 у справі № 562/1192/23 (провадження № 51-4405км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117721690>

2.3.2. Допустимість як доказів свідчень, здобутих за допомогою катувань із метою встановлення відповідних фактів у кримінальному провадженні, зводить нанівець саму суть права обвинуваченого не свідчити проти себе та призводить до несправедливості кримінального провадження в цілому, а тому проведення перевірки заяви про застосування недозволених методів шляхом проведення уповноваженим органом офіційного розслідування щодо можливих порушень прав людини, гарантованих статтями 27, 28 Конституції України, є обов'язковим

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд вироком визнав винуватою і засудив особу за пунктами 9, 12 ч. 2 ст. 115; ч. 3 ст. 185 КК.

При ухваленні такого рішення суд, окрім іншого, урахував як допустимий доказ протокол слідчого експерименту, проведеного з підозрюваним.

Апеляційний суд залишив без змін цей вирок у частині засудження особи. Погодившись із вироком у частині доведеності винуватості особи, апеляційний суд, зокрема, відхилив доводи обвинуваченого стосовно появи в нього тілесних ушкоджень під час слідчого експерименту і вказав, що ці доводи були предметом перевірки місцевого суду і свого підтвердження не знайшли, оскільки допитані судом свідки – троє працівників поліції, зазначили, що підозрюваний надавав показання за власним бажанням, психічне та фізичне насильство щодо нього не застосовувалося. Суд апеляційної інстанції також указав, що сторона захисту не була позбавлена можливості самостійно звернутися із заявою в порядку, передбаченому ст. 214 КПК, про вчинення кримінального правопорушення за фактом спричинення підозрюваному під час досудового розслідування тілесних ушкоджень, чого вони не зробили.

У касаційній скарзі захисник стверджував про недопустимість як доказу протоколу слідчого експерименту, проведеного за участю підзахисного, який давав неправдиві показання проти себе внаслідок здійснення стосовно нього фізичного і психічного насильства з боку працівників поліції.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС указав, що у контексті допустимості відомостей, отриманих від особи, яка заявляє про факт поганого поведіння з боку представників держави, необхідно, щоб розслідування було ретельним, а органи влади завжди повинні добросовісно намагатися з'ясувати те, що трапилось, і не покладатися на поспішні та необґрунтовані висновки, а тим більше обґрунтовувати ними свої рішення.

ККС перевірів, що на підтвердження доводів стосовно застосування до засудженого недозволених методів слідства сторона захисту посилалася на відеозапис та фототаблиці, долучені до протоколу слідчого експерименту, з яких вбачаються на обличчі підозрюваного синці.

ККС зазначив, що за обставин цієї справи, не можна визнати достатнім обґрунтування судів попередніх інстанцій для спростування аргументів захисту щодо застосування психічного та фізичного тиску під час слідчої дії показаннями трьох допитаних працівників правоохоронних органів, двоє з яких повідомили про обставини затримання підозрюваного, які жодного стосунку до оспорюваного захистом слідчого експерименту не мають, оскільки він проведений більше ніж через 3 дні після фактичного затримання підозрюваного.

Хоча в ході слідчого експерименту підозрюваний був представлений захисником, однак сторона обвинувачення не надала жодних доказів, які б пояснювали факт походження на обличчі засудженого тілесних ушкоджень, що зафіксовано на відеозаписі та фототаблиці, долучених до протоколу слідчого

експерименту, і не спростовувала версію захисту, що ці тілесні ушкодження засудженому було заподіяно через застосування до нього недозволених методів слідства.

ККС нагадав, що дотримання стандартів справедливості провадження досягається через додержання прав сторони захисту з урахуванням якості доказів сторони обвинувачення, включно з вирішенням питання про те, чи породжують сумнів щодо їх надійності або точності обставини, за яких їх було отримано, чи були використані у провадженні докази, отримані з порушенням права на захист.

Згідно з практикою ЄСПЛ допустимість як доказів свідчень, здобутих за допомогою катувань з метою встановлення відповідних фактів у кримінальному провадженні, зводить нанівець саму суть права обвинуваченого не свідчити проти себе та призводить до несправедливості кримінального провадження в цілому.

Забезпечення перевірки заяви про застосування недозволених методів шляхом проведення уповноваженим органом офіційного розслідування щодо можливих порушень прав людини, гарантованих статтями 27, 28 Конституції України, є обов'язковим, що не було дотримано судом під час розгляду кримінального провадження стосовно особи.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 06.03.2024 у справі №379/261/18 (провадження № 51-6068км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117555154>

3. Відшкодування (компенсація) шкоди у кримінальному провадженні, цивільний позов, виплата винагороди викривачу

3.1. Цивільний позов у кримінальному провадженні (ст. 128 КПК)

3.1.1. Цивільний позов у кримінальному провадженні може бути поданий представником потерпілого, який в установленому законом порядку залучений суддею для здійснення представництва особи, якій кримінальним правопорушенням завдано матеріальної та моральної шкоди

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав обвинуваченого винуватим та засудив за ст. 128 КК. Цивільний позов представника потерпілого задовольнив частково та стягнув з обвинуваченого на користь потерпілого 10 000 грн на відшкодування моральної шкоди, завданій кримінальним правопорушенням, та відмовив у задоволенні позовних вимог у частині стягнення матеріальної шкоди у розмірі 5 597,65 грн.

Апеляційний суд змінив вирок у частині стягнення моральної шкоди, збільшивши її розмір до 50 000 грн, а у частині вирішення позову про стягнення майнової шкоди вирок скасував та ухвалив у цій частині нове рішення про стягнення з обвинуваченого на користь потерпілого 3 038 грн на відшкодування майнової шкоди, завданій кримінальним правопорушенням.

У касаційній скарзі засуджений стверджував, що відповідно до ст. 128 КПК цивільний позов у провадженні може пред'явити тільки потерпілий, законний

представник осіб, визнаних у встановленому законом порядку недієздатними чи обмежено дієздатними, а також прокурор, натомість апеляційний суд розглянув цивільний позов представника потерпілого.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвали апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС перевірів, що до початку судового розгляду потерпілий самостійно подав до місцевого суду позовну заяву, долучив копії квитанцій (чеків) про придбання медикаментів. У подальшому потерпілий звернувся до місцевого суду з клопотанням про призначення йому адвоката для представлення інтересів у цьому кримінальному провадженні у зв'язку з тим, що через свої фізичні вади він не може належним чином реалізувати свої права. Місцевий центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги призначив потерпілому адвоката для представлення його інтересів у кримінальному провадженні, зокрема для складення документів процесуального характеру. Після цього представник потерпілого – адвокат подав цивільний позов про відшкодування потерпілому матеріальної та моральної шкоди. Ухвалою судді місцевого суду цивільний позов представника потерпілого прийнято до розгляду, разом з цим потерпілого визнано цивільним позивачем у цьому кримінальному провадженні.

ККС зазначив, що відповідно до ст. 59 Конституції України, п. 8 ч. 1 ст. 56, ч. 4 ст. 58 КПК кожен має право на професійну правничу допомогу та є вільним у виборі захисника своїх прав. Потерпілий має право мати представника та в будь-який момент кримінального провадження відмовитися від його послуг. Одночасно представник користується процесуальними правами потерпілого, інтереси якого він представляє, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо потерпілим і не може бути доручена представнику.

Ураховавши вказані норми ККС визнав безпідставними доводи засудженого про те, що суди всупереч вимог ст. 128 КПК розглянули позов представника потерпілого.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 05.03.2024 у справі № 547/901/21 (провадження № 51-5297км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117508088>

II. ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ

4. Загальні положення досудового розслідування

4.1. Строки досудового розслідування (ст. 219 КПК)

4.1.2. Якщо протокол про надання доступу до матеріалів досудового розслідування не містить інформації про загальний обсяг матеріалів досудового розслідування історона обвинувачення на клопотання сторони захисту не повідомляє про наявність будь-яких інших доказів у провадженні, ознайомлення з матеріалами досудового розслідування вважається закінченим у день ознайомлення з тим обсягом матеріалів досудового розслідування, які сторона обвинувачення фактично надала стороні захисту. Після цього зупинений строк досудового розслідування продовжує спливати

Обставини справи: повідомлення про підозру двом особам вручені 05.10.2021. Строк досудового розслідування продовжено прокурором до трьох місяців, тобто до 05.01.2022. Повідомлення про завершення досудового розслідування направлено поштою двом підозрюваним, а також їх захисникам 31.12.2021, а тому з 01.01.2022 сплив строку досудового розслідування зупинився і до його закінчення залишалось 5 днів. 19.01.2022 сторона захисту ознайомилася з матеріалами досудового розслідування в об'ємі 178 аркушів, які знаходилися в одному томі і будь-яких інших матеріалів досудового розслідування (письмових, речових) у цей день стороною обвинувачення стороні захисту не надано, а протокол не містив інформації про загальний обсяг матеріалів досудового розслідування. Захисник упродовж тижня подав 7 клопотань стороні обвинувачення про необхідність повідомити сторону захисту про наявність у сторони обвинувачення будь-яких інших доказів та про дату, час і місце можливого подальшого ознайомлення, однак відповіді не отримав. 16.05.2022 сторона обвинувачення повторного відкрила стороні захисту матеріали досудового розслідування та вручила повідомлення про завершення досудового розслідування. Обвинувальний акт направлений до суду 18.05.2022.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК ухвалою закрит кримінальне провадження щодо двох осіб, обвинувачених за ч. 2 ст. 190 КК.

Апеляційний суд залишив без змін ухвалу місцевого суду.

У касаційній скарзі прокурор не погодився з рішеннями судів попередніх інстанцій і доводив, що обвинувальний акт скеровано до суду в межах строку досудового розслідування.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвалу апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС звернув увагу на те, що жодних пояснень з приводу надання для ознайомлення стороні захисту лише матеріалів досудового розслідування в одному томі, стороною обвинувачення не надано під час розгляду у судах трьох інстанцій.

ККС урахував обставини справи та дійшов висновку, що у цьому провадженні сторона захисту небезпідставно вважала, що ознайомлення з матеріалами досудового розслідування відбулося 19.01.2022 (почалося і завершилося) і після чисельних звернень до слідчого та прокурора розумно очікувала виконання прокурором вимог ст. 283 КПК. А тому у цьому провадженні строк досудового розслідування продовжив спливати після 19.01.2022 та закінчився 24.01.2022, а надання доступу до інших матеріалів досудового розслідування у травні 2022, складання обвинувального акта та направлення його до суду відбулося поза межами строку досудового розслідування.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 06.03.2024 у справі № 757/12182/22 (провадження № 51-4276км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117590231>

5. Слідчі (розшукові) дії

5.1. Проникнення до житла чи іншого володіння особи (ст. 233 КПК)

5.1.1. Якщо на час проникнення органами досудового розслідування до житла особи з метою проведення обшуку в суді не закінчений розгляд клопотання прокурора про надання дозволу на проведення цієї слідчої дії, то проникнення до житла є незаконним, а отримані за результатами цієї слідчої дії докази – недопустимими

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав невинуватою та виправдав особу за ч. 3 ст. 368 КК у зв'язку з недоведеністю вчинення кримінального правопорушення.

Апеляційний суд залишив без змін вирок місцевого суду.

У касаційній скарзі прокурор зазначав, що місцевий суд помилково визнав недопустимими доказом протокол обшуку житла особи, оскільки цю слідчу дію проведено на підставі ухвали слідчого судді.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС перевірів протокол обшуку, в якому вказано, що його проведено з 14:30 до 19:20 на підставі ухвали слідчого судді. Водночас ККС зазначив, що із досліджених місцевим судом матеріалів, у тому числі і журналу судового засідання, видно, що розгляд клопотання прокурора про дозвіл на проведення обшуку житла тривав у суді з 14:20 до 14:40. Допитана з цього приводу місцевим судом секретар судового засідання показала, що вона особисто виготовила журнал судового засідання, жодних помилок при його оформленні не допустила, копію ухвали слідчого судді видала прокурору після засідання.

Місцевий суд під час дослідження протоколу слідчої дії дійшов висновку, що на час проникнення органами досудового розслідування до житла особи з метою проведення обшуку в суді ще тривав розгляд клопотання прокурора про надання дозволу на проведення цієї слідчої дії.

ККС погодився з висновком місцевого суду про те, що із огляду на ці обставини та, ураховуючи вимоги процесуального закону, які визначають, що ніхто не має права проникнути до житла чи іншого володіння особи з будь-якою метою, інакше як лише за добровільною згодою особи, яка ним володіє, або на підставі ухвали слідчого судді (ч. 1 ст. 233 КПК), дані протоколу обшуку, а також висновки експертів відповідно до доктрини «плодів отруєного дерева» є недопустимими доказами.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 14.03.2024 у справі № 288/1206/16-к (провадження № 51-5281км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117788854>

6. Негласні слідчі (розшукові) дії

6.1. Контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК)

6.1.1. Від відповіді на питання, чи була пропозиція неправомірної вигоди з боку засудженого неспровокованою або ця пропозиція була результатом вимоги

з боку працівників поліції, у вирішальному ступені залежить остаточний висновок про винуватість засудженого. Вирішення питання щодо провокації з боку правоохоронних органів вимагає дослідження широкого кола обставин, для доведення та спростування яких сторони мають отримати якнайширші можливості

Обставини справи: особа вчинила крадіжку майна і за цим фактом досудове розслідування за ч. 1 ст. 185 КК здійснював начальник сектору дізнання відділу поліції. Підозрюваний запропонував начальнику сектору дізнання неправомірну вигоду за закриття кримінального провадження. У подальшому підозрюваний був усно попереджений про кримінальну відповідальність за надання неправомірної вигоди, однак він надав частину з запропонованої ним неправомірної вигоди.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав особу винуватою і засудив за ч. 2 ст. 185, ч. 3 ст. 369 КК.

Апеляційний суд залишив без змін цей вирок.

У касаційних скаргах сторона захисту стверджувала, що надання неправомірної вигоди засудженим стало наслідком провокації з боку працівників поліції, а апеляційний суд належним чином не перевірів законність ухваленого вироку, зокрема у частині засудження особи за ч. 3 ст. 369 КК.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС указав, що від відповіді на питання, чи була пропозиція неправомірної вигоди з боку засудженого неспровокованою або ця пропозиція була результатом вимоги з боку працівників поліції, у вирішальному ступені залежав остаточний висновок про винуватість засудженого.

Вирішення питання щодо провокації вимагало дослідження широкого кола обставин, для доведення та спростування яких сторони мали отримати якнайширші можливості. Тому ККС розглядав, чи було забезпечено стороні захисту достатні можливості для доведення своєї позиції і спростування позиції обвинувачення.

ККС зазначив, що висновок про те, що ініціатива надання неправомірної вигоди виходила від засудженого, який запропонував її начальнику сектору дізнання, ґрунтується лише на показаннях останнього, які не підтверджені будь-якими іншими доказами.

У той же час сторона захисту намагалася довести, що саме працівники міліції наполегливо пропонували засудженому надати неправомірну вигоду. Сторона захисту стверджувала про численні дзвінки засудженому від працівників поліції. У той же час вони звертали увагу на відсутність в мобільному телефоні засудженого, який перебував в володінні сторони обвинувачення, історії вхідних та вихідних з'єднань. Вона також зауважила, що хоча працівники поліції підтвердили обмін номерами мобільних телефонів із засудженим, однак у списку контактів в телефоні засудженого номера

телефона начальника сектору дізнання не виявлено. Сторона захисту вважала, що ця інформація знищена, щоб унеможливити доведення неодноразових дзвінків до засудженого.

Враховуючи зникнення інформації в телефоні засудженого, сторона захисту вимагала надати їй доступ до інформації, яка міститься у оператора мобільного зв'язку, подаючи до слідчого, до слідчого судді та до суду першої інстанції клопотання про надання тимчасового доступу до речей та документів з можливістю їх вилучення у оператора стільникового зв'язку, проте ці клопотання не були задоволені.

Суд першої інстанції мотивуючи свою відмову у наданні доступу зазначив, що працівники поліції мали право під час досудового розслідування здійснити виклик останнього по телефону. Апеляційний суд, відхиляючи цей довід сторони захисту, послався також на те, що доступ до відомостей про телефонні з'єднання не дасть можливості встановити зміст телефонних розмов.

ККС погодився з судом першої інстанції у тому, що дізнавач може телефонувати підозрюваному у зв'язку із розслідуванням справи. Однак сторона захисту посилалася на численні дзвінки працівників поліції до засудженого, які, у разі їх підтвердження, вимагали пояснення потребами розслідування. Таким чином, встановлення цих обставин могло мати значення для доведення або спростування доводів сторони захисту, які стосувалися стверджуваної провокації, незалежно від неможливості встановити зміст розмови.

ККС констатував, що суд першої інстанції прийняв рішення про відмову у доступі до інформації, якого вимагала сторона захисту, без достатнього обґрунтування, а суд апеляційної інстанції мотивовано не спростував доводи апеляційної скарги в цій частині.

Таким чином, висновки судів про відсутність ознак провокації з боку правоохоронних органів ґрунтуються на відомостях, отриманих в умовах, коли стороні захисту не були надані адекватні можливості доводити важливі обставини в контексті цього питання.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 19.03.2024 у справі № 683/2142/21 (провадження № 51-3404км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118071680>

6.2. Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій в інших цілях або передання інформації (ст. 257 КПК)

6.2.1. Використання у виділеному кримінальному провадженні доказів, здобутих у результаті НСРД у первинному кримінальному провадженні, не потребує ухвалення слідчим суддею рішення в порядку ст. 257 «Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій в інших цілях або передання інформації» КПК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав особу невинуватою та виправдав у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК, на підставі п. 1 ч. 1 ст. 373 КПК.

У вироку суд визнав недопустимим доказом протокол, складений за результатами НСРД, оскільки сторона обвинувачення не надала ухвалу слідчого судді, яка б з огляду на ч. 1 ст. 257 КПК надавала підстави для використання у виділеному провадженні доказів, здобутих у результаті НСРД, проведених у первинному кримінальному провадженні.

У касаційній скарзі прокурор стверджував, що при виділенні у окреме провадження матеріалів кримінального провадження, положення ст. 257 КПК не повинні застосовуватися до доказів, здобутих в результаті НСРД у первинному провадженні.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС послався на наявність вже сформованої практики ККС із питання застосування ст. 257 КПК і констатував, що положення ч. 1 ст. 257 КПК застосовуються у випадку, коли під час проведення НСРД в одному кримінальному провадженні було здобуто відомості про вчинення іншого кримінального правопорушення, яке не розслідується у цьому провадженні.

ККС перевірів, що на підставі постанови прокурора з матеріалів первинного кримінального провадження, під час розслідування якого були проведені НСРД, були виділені матеріали до іншого кримінального провадження, а тому не було передбачених ст. 257 КПК підстав для звернення прокурора до слідчого судді з клопотанням про дозвіл на використання у виділеному кримінальному провадженні інформації, здобутої у первинному кримінальному провадженні.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 07.03.2024 у справі № 752/10910/19 (провадження № 51-3577км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117590258>

7. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування

7.1. Ухвали слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування (ст. 309 КПК)

7.1.1. Ухвала слідчого судді, якою відповідно до вимог ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» і ЗУ «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах воєнного чи надзвичайного стану» вирішено долю речових доказів та передано патрони уповноваженій особі військової частини, не передбачена кримінальним процесуальним законом, а тому підлягає апеляційному оскарженню

Обставини справи: орган досудового розслідування у кримінальному провадженні за ч. 3 ст. 201-2; ч. 1 ст. 263; ч. 3 ст. 201-2 КК провів обшук магазину та вилучив майно, зокрема патрони, які визнав речовими доказами і на які було накладено арешт.

У подальшому до органу досудового розслідування надійшов наказ командира військової частини «Про примусове відчуження майна в умовах правового режиму воєнного стану» вищевказаних набоїв.

Після цього до органу досудового розслідування також надійшла ухвала слідчого судді, якою зобов'язано повернути ТОВ належні йому патрони, які були вилучені в магазині і на які було накладено арешт.

Згодом слідчий суддя задовольнив клопотанням прокурора та з урахуванням вимог ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» та «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах воєнного чи надзвичайного стану», статей 100, 131 КПК ухвалою вирішив долю речових доказів і відповідно до наказу командира військової частини «Про примусове відчуження майна в умовах правового режиму воєнного стану» передав патрони уповноваженій особі військової частини.

Представник ТОВ не погодився з рішенням слідчого судді про передачу військової частині патронів, належних ТОВ, і подав апеляційну скаргу.

Позиція суду апеляційної інстанції: апеляційний суд відмовив у відкритті апеляційного провадження за скаргою представника ТОВ з огляду на те, відповідно до положень ст. 309 КПК ухвала слідчого судді не відноситься до переліку ухвал слідчих суддів, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку.

У касаційній скарзі представник ТОВ стверджував про безпідставність відмови у відкритті апеляційного провадження за його апеляційною скаргою.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС перевірів, що, відмовляючи у відкритті апеляційного провадження, апеляційний суд не зважив на те, що слідчий суддя, постановляючи судові рішення щодо долі речових доказів у кримінальному провадженні, постановив судові рішення, яке не передбачене кримінальним процесуальним законом та не узгоджується з приписами ст.100 КПК.

ККС зазначив, що у разі постановлення слідчим суддею ухвали, не передбаченої кримінальними процесуальними нормами, суд апеляційної інстанції не вправі відмовити у перевірці її законності, посилаючись на приписи ч. 4 ст. 399 КПК.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 18.03.2024 у справі № 757/32553/22-к (провадження № 51-1661км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117883971>

III. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ

8. Судовий розгляд

8.1. Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження (ст. 336 КПК)

8.1.1. Судове провадження може здійснюватися в режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду (за допомогою власних технічних засобів). Застосовувані в дистанційному судовому провадженні технічні засоби і технології мають забезпечувати дотримання принципу гласності та відкритості судового

провадження, а учасникам кримінального провадження має бути забезпечена можливість чути й бачити хід судового провадження, ставити запитання і отримувати на них відповіді, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав невинуватим і виправдав обвинуваченого за частинами 1, 2 ст. 190 КК на підставі п. 3 ч. 1 ст. 373 КПК у зв'язку із недоведеністю, що в діянні обвинуваченого є склад цих кримінальних правопорушень.

Апеляційний суд залишив без змін вирок місцевого суду.

У касаційній скарзі прокурор указував, серед іншого, що усупереч вимогам ч. 4 ст. 336 КПК судове засідання місцевого суду проведено в режимі відеоконференції за участю обвинуваченого з використанням власних технічних засобів.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвалу суду апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС указав, що сторона обвинувачення аргументує свою позицію про порушення судом норм кримінального процесуального закону в частині недотримання вимог ст. 336 КПК без вказівки на те, чиї права було порушено шляхом забезпечення участі обвинуваченого в судовому засіданні в режимі відеоконференції з використанням власних технічних засобів, не вказує на те, що прокурор чи інші учасники судового розгляду були позбавлені можливості задати останньому запитання або ж неналежною якістю звуку чи зображення, які унеможливили проведення засідання в такому режимі.

ККС звернув увагу на те, що судове провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду (за допомогою власних технічних засобів).

Застосовувані в дистанційному судовому провадженні технічні засоби і технології мають забезпечувати, дотримання принципу гласності та відкритості судового провадження, а учасникам кримінального провадження має бути забезпечена можливість чути та бачити хід судового провадження, ставити запитання і отримувати на них відповіді, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки.

У цьому провадженні ККС враховав також те, що стосовно здійснення дистанційного судового провадження у режимі відеоконференції за допомогою власних технічних засобів будь-хто з учасників, у тому числі й прокурор, не заперечували.

Таким чином ККС відхилив доводи сторони обвинувачення про істотне порушення вимог КПК у зв'язку із порушенням положень ст. 336 КПК.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 27.02.2024 у справі № 754/6210/21 (провадження № 51-7413км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117402536>

8.2. Допит потерпілого (ст. 353 КПК)

8.2.1. Заборона перебування в залі судових засідань установлена лише щодо свідків, яких суд ще не допитував, і не поширюється на потерпілого з огляду на приписи ч. 2 ст. 353 КПК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватою та засудив особу за ч. 2 ст. 15–ч. 1 ст. 115 КК.

Апеляційний суд залишив без змін вирок місцевого суду.

У касаційній скарзі засуджений указував що, під час допиту свідка в залі судового засідання перебував і потерпілий, якого суд ще не допитував, що, на його переконання, надавало потерпілому можливість коригувати свої показання стосовно встановлення достовірності обставин події, яка була предметом судового розгляду.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС погодився з висновками суду апеляційної інстанції про те, що приписи КПК не містять заборони перебування потерпілого та свідка одночасно в залі судових засідань.

Законом установлена заборона присутності в залі судового розгляду лише свідків, яких суд не допитував, однак указане обмеження не поширюється на потерпілого, з огляду на приписи ч. 2 ст. 353 КПК.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 06.03.2024 у справі № 760/205/21 (провадження № 51-7351км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117555152>

8.2.2. Суд може відмовити в повторному допиті малолітніх потерпілих для забезпечення якнайкращих інтересів дитини та унеможливлення посилення вже отриманої травми, пов'язаної із сексуальним насильством

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватою та засудив особу за ч. 2 ст. 156 КК.

Апеляційний суд залишив без змін вирок місцевого суду.

У касаційній скарзі захисники стверджували що, місцевий суд безпідставно й упереджено відмовив у повторному допиті малолітніх потерпілих.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС перевірів, що доведеність винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч.2 ст.156 КК, крім іншого ґрунтується на показаннях допитаних у суді потерпілих, які вказали на особу, причетну до злочину, а також на висновках та поясненнях експертів-психіатрів, які виключили наявність у дітей хворобливого навіювання, підвищеної сексуальної фантазії чи марення, а будь-яких даних про те, що показання потерпілих є надуманими, неправдивими чи неналежними, або на них мав місце вплив інших осіб, який би призвів до їх перекручування, встановлено не було.

Водночас ККС указав, що за ст. 433 КПК доводи касаційної скарги захисників про неповноту судового розгляду, яка полягала у відмові повторно допитати малолітніх потерпілих, не можуть бути предметом перегляду в суді касаційної інстанції.

Такі аргументи досліджувалися судом апеляційної інстанції, який обґрунтовано погодився із рішенням місцевого суду про відмову у задоволенні відповідного клопотання сторони захисту, оскільки експерти-психіатри не рекомендували без крайньої необхідності повторно допитувати малолітніх з огляду на їх вік, психоемоційний стан після описаних подій та можливість появи сексуальних розладів у майбутньому.

ККС звернув увагу на те, що національним законодавством та міжнародними правовими актами, зокрема Конвенцією Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (ратифікована із заявами ЗУ № 4988-VI від 20.06.2012), закріплено положення, відповідно до яких під час розслідування та розгляду кримінального провадження повинні вживатися усі можливі заходи для забезпечення як найкращих інтересів дитини та унеможливлення посилення вже отриманої травми, пов'язаної із сексуальним насильством.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 07.03.2024 у справі № 719/131/22 (провадження № 51-4742км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117721147>

9. Судові рішення

9.1. Виправлення описок і очевидних арифметичних помилок у судовому рішенні (ст. 379 КПК)

9.1.1. При вирішенні питання про виправлення описок чи арифметичних помилок, допущених у судовому рішенні, суд не вправі змінювати зміст судового рішення, він лише усуває неточності щодо встановлених фактичних обставин справи (наприклад, дати події, номери і дати документа, найменування сторони, прізвища особи тощо). В жодному випадку не дозволяється під виглядом виправлення недоліків судового рішення вносити будь-які зміни до його змісту, зокрема змінювати висновки та мотиви судового рішення.

Неправильне зазначення реквізитів договору спотворює текст судового рішення та призводить до його неправильного сприйняття, а отже є опискою в розумінні положень ст. 379 КПК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав особу винуватою і засудив за ч. 4 ст. 190; ч. 2 ст. 191; ч. 3 ст. 191; ч. 4 ст. 191; ч. 4 ст. 358; ч. 2 ст. 364; ч. 1 ст. 366; ч. 2 ст. 366 КК.

У подальшому місцевий суд ухвалою виправив допущені у вирокі описки в частині номеру договору банківського вкладу, дати його укладення та дії.

Апеляційний суд скасував зазначену ухвалу та ухвалив нову, якою відмовив представнику потерпілої у задоволенні клопотання про виправлення описки у вирокі. Суд указав, що місцевий суд не мав права змінювати зміст вироку і при виправленні описки не співставив дані, які зазначені в обвинувальному акті та у вирокі щодо заволодіння засудженим майном потерпілої унаслідок укладення підробленого договору банківського вкладу.

У касаційній скарзі представник потерпілої зазначив про помилковість висновку апеляційного суду, оскільки допущені місцевим судом помилки є саме описками, які не впливають на зміст ухваленого судового рішення.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС зазначив, що при вирішенні питання про виправлення описок чи арифметичних помилок, допущених у судовому рішенні, суд не вправі змінювати зміст судового рішення, він лише усуває неточності щодо встановлених фактичних обставин справи (наприклад, дати події, номери і дати документа, найменування сторони, прізвища особи тощо). В жодному випадку не дозволяється під виглядом виправлення недоліків судового рішення вносити будь-які зміни до його змісту, зокрема змінювати висновки та мотиви судового рішення.

ККС констатував, що неправильне зазначення реквізитів договору спотворює текст судового рішення та призводить до його неправильного сприйняття, а, отже, є опискою у розумінні положень ст. 379 КПК, що давало обґрунтовані підстави суду першої інстанції для задоволення заяви представника потерпілої і виправлення допущеної описки у вироку. Водночас, як убачається зі змісту ухвали про виправлення описки, жодних змін до змісту вироку (в частині висновків і мотивів прийнятого судового рішення) місцевий суд не вніс.

Скасування судом апеляційної інстанції ухвали місцевого суду про виправлення описки у вироку призвело до існування двох взаємопов'язаних та суперечливих судових рішень – вироку місцевого суду та ухвали апеляційного суду, в яких зазначені різні реквізити підробленого договору, що не узгоджується з принципом правової визначеності та може вплинути на результат вирішення позову потерпілої до банку про стягнення заподіяної шкоди.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 07.03.2024 у справі № 446/1917/16-к (провадження № 51-2749км22) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117721231>

IV. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ

10. Провадження в суді апеляційної інстанції

10.1. Апеляційний розгляд (ст. 405 КПК)

10.1.1. Неповідомлення апеляційним судом сторони захисту про дату і час судового засідання, на якому апеляційний перегляд кримінального провадження був здійснений по суті, є порушенням права на захист та істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону

Обставини справи: місцевий суд засудив особу за ч. 1 ст. 121 КК.

Не погодившись із вироком місцевого суду, сторона захисту подала апеляційну скаргу. Судові засідання в суді апеляційної інстанції відбувалися 15.10.2020, 16.11.2021, 14.03.2022, 03.08.2022. Однак у судовому засіданні

03.08.2022, апеляційний перегляд кримінального провадження був здійснений по суті у присутності лише представника сторони обвинувачення.

Позиція суду апеляційної інстанції: залишено без змін вирок місцевого суду.

У касаційній скарзі захисник серед іншого зазначав, що апеляційний суд переглянув вирок суду першої інстанції без участі сторони захисту, яка не була повідомлена про дату та час судового засідання.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС переконався, що суд апеляційної інстанції не перевіряв, чи була сторона захисту належним чином повідомлена про судові засідання, відкладене на 03.08.2022. Відповідні відомості, що достовірно підтверджують факт сповіщення учасників про судові засідання, матеріали справи не містять. Посилання апеляційного суду в ухвалі на те, що учасники тричі повідомлялись про апеляційний розгляд кримінального провадження, не підтверджені жодним документом, зокрема, рекомендованим повідомленням про вручення поштового відправлення, розпискою.

ККС зазначив, що обвинувачений повинен мати можливість організувати свій захист належним чином і без перешкод викласти суду, який розглядає справу, всі необхідні аргументи захисту і таким чином вплинути на результат провадження.

Оскільки суд апеляційної інстанції порушив право сторони захисту на рівність у реалізації своїх процесуальних прав (ч. 2 ст. 22 КПК), та ретельно не перевіряв доводи апеляційної скарги, то ухвалу апеляційного суду скасовано і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 05.03.2024 у справі № 303/3456/19 (провадження № 51-6273км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117555133>

11. Провадження за нововиявленими або виключними обставинами

11.1. Підстави для здійснення кримінального провадження за нововиявленими або виключними обставинами (ст. 459 КПК)

11.1.1. Встановлене Рішенням Комітету ООН з прав людини порушення ст. 7 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права не є підставою для перегляду вироку суду за нововиявленими обставинами, оскільки не є такою в розумінні ч. 2 ст. 459 КПК. Також не є підставою для перегляду вироку суду за нововиявленими обставинами відсутність автоматичного компенсаторного механізму в національному законодавстві України

Обставини справи: вироком апеляційного суду, залишеним без змін ухвалою ВСУ, особу засуджено за ч. 1 ст. 115; п. 13 ч.2 ст. 115; ч. 3 ст. 358 КК до покарання у виді довічного позбавлення волі.

Засуджений звернувся до суду з заявою про перегляд зазначеного вироку щодо нього за нововиявленими обставинами, вказавши на встановлені Рішенням Комітету з прав людини ООН від 26.07.2022 порушення ст. 7 Пакту,

а саме призначення йому довічного позбавлення волі, яке є «нескорочуваним». На переконання засудженого вирок підлягає перегляду на підставі п. 4 ч. 2 ст. 459 КПК із призначенням покарання у виді позбавлення волі на строк 15 років, (граничний строк на момент постановлення вироку) та зі звільненням з-під варту у зв'язку із повним та фактичним відбуттям покарання.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: ухвалою місцевого суду, залишеною без змін ухвалою апеляційного суду, засудженому відмовлено у відкритті провадження за вказаною заявою.

У касаційній скарзі засуджений зазначав, що висновок місцевого суду про необов'язковість рішення Комітету з прав людини ООН є помилковим та таким, що не узгоджується із ст. 26 Віденської Конвенції «Про права міжнародних договорів», ст. 2 п. 3 «а» Міжнародного пакту про громадянські та політичні права з огляду на ч. 2 ст. 19 ЗУ «Про міжнародні договори України». Вважає, що відмова у відкритті провадження за поданим ним клопотанням є позбавленням його конституційного права доступу до правосуддя.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС погодився з висновком апеляційного суду про те, що наведені засудженим підстави для перегляду вироку за нововиявленими обставинами не є нововиявленими у розумінні п. 4 ч. 2 ст. 459 КПК.

Рішення Комітету ООН щодо засудженого, яке у неофіційному перекладі названо як «Міркування», є черговим нагадуванням для приведення національного законодавства у відповідність із приписами Конвенції щодо вироків у виді довічного позбавлення волі і такі заходи було вжито, що знайшло своє відображення у змінах до статей 81, 82 КК.

Щодо доводів засудженого про те, що відмова у відкритті провадження за поданим ним клопотанням є позбавленням його конституційного права доступу до правосуддя, то ККС погодився з висновками апеляційного суду про їх необґрунтованість, оскільки як і в рішенні Комітету, так і в оскаржуваній ухвалі, наведено численні способи вирішення порушеного питання, зокрема в порядку статей 81, 82 КК.

ККС звернув увагу, що жодне міжнародне судове рішення, чи висновок не скасував такого виду покарання, як довічне позбавлення волі, а лише наголошено на необхідності врегулювання порядку його відбування та наявності реальної перспективи звільнення.

Також не є підставою для перегляду вироку суду за нововиявленими обставинами відсутність автоматичного компенсаторного механізму в національному законодавстві України. Засуджений, при встановленні порушення його прав, має можливість звернутися із відповідною заявою до ЄСПЛ, після звернення із позовною заявою до національних судів.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 12.03.2024 у справі № 1-9/2005 (провадження № 51-7853км18) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117657266>

11.2. Строк звернення про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами (ст. 461 КПК)

11.2.1. Суд не може повернути заяву засудженого про перегляд вироку щодо нього за нововиявленими обставинами з підстав порушення строків звернення до суду, якщо у ній вказано, що на момент ухвалення вироку суду не було відомо про вчинення кримінального правопорушення іншою особою, тобто зазначені обставини, які підтверджують невинуватість засудженого

Обставини справи: місцевий суд, із яким погодилися суди апеляційної та касаційної інстанцій, вироком від 20.05.2015 визнав особу винуватою та засудив за ч. 1 ст. 115 КК.

Засуджений двічі подавав заяви про перегляд за нововиявленими обставинами вказаного вироку, які місцевий суд, із яким погодився суд апеляційної інстанції, ухвалами від 12.09.2019 та 13.05.2021 залишив без задоволення.

Засуджений у черговий раз звернувся до місцевого суду з заявою про перегляд зазначеного вироку щодо нього за нововиявленими обставинами, вказавши, що під час розгляду кримінального провадження суду не був відомий той факт, що кримінальне правопорушення вчинено іншою особою.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: ухвалою місцевого суду заяву повернуто заявнику.

Рішення мотивовано тим, що засуджений подав заяву про перегляд вироку місцевого від 20.05.2015 за нововиявленими обставинами з порушенням строків звернення до суду, заяву про поновлення вказаного строку не подавав, що не дає можливості в установленому законом порядку розглянути питання про поновлення цього строку.

Апеляційний суд залишив без змін ухвалу про повернення заяви.

У касаційній скарзі захисник вказував, що заява засудженого не була обмежена строками звернення до суду, оскільки у ній порушувалось питання невинуватості особи.

Позиція ККС: скасовано рішення судів попередніх інстанцій і призначено новий розгляд у суді першої інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС констатував, що, засуджений у заяві вказував на існування нововиявлених обставин, які на його думку, спростовують винуватість у вчиненні ним злочину, а тому відповідно до вимог ч. 4 ст. 461 КПК перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами строками не обмежено.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 26.03.2024 у справі № 401/1156/15-к (провадження № 51–3766км18) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117974866>

V. ОСОБЛИВІ ПОРЯДКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

12. Кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб

12.1. Повідомлення про підозру (ст. 481 КПК)

12.1.1. Складання та підписання прокурором області письмового повідомлення про підозру сільському голові та доручення слідчому в цьому кримінальному провадженні на вручення зазначеного процесуального документа підозрюваному свідчить про дотримання вимог ст. 481 КПК

Позиції судів першої та апеляційної інстанції: вироком місцевого суду, з яким погодився суд апеляційної інстанції, особу визнано невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 189 КК, і виправдано у зв'язку з відсутністю в його діях складу злочину.

При постановленні цих рішень, суди, крім іншого, вказали на те, що особа не набула статусу підозрюваного в цьому кримінальному провадженні, у зв'язку з недотриманням вимог п. 1 ч. 1 ст. 481 КПК, оскільки повідомлення про підозру особі у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 189 КК, підписано прокурором області, який з першого дня не входив до групи процесуальних керівників, а після включення його в групу процесуальних керівників немає інформації, що він був старшим групи. Прокурор надав доручення старшому слідчому в ОВС СУ ГУ НП невідкладно вручити особі повідомлення про підозру, що не було оформлено у формі постанови.

У касаційній скарзі прокурор наполягав на помилковості висновку про не набуття особою статусу підозрюваного у цьому кримінальному провадженні.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС, урахувавши висновки, викладені у постанові ВП від 11.12.2019 (справа № 536/2475/14-к), констатував, що оскільки письмове повідомлення про підозру за ч. 2 ст. 189 КК особі склав і підписав прокурор області, а вручення зазначеного процесуального документу доручено слідчому у цьому кримінальному провадженні – старшому слідчому в ОВС СУ ГУ НП, який здійснював його, то не встановлено істотних порушень вимог кримінального процесуального закону в цій частині, а тому висновки апеляційного суду про порушення вимог ст. 481 КПК під час здійснення повідомлення про підозру сільському голові необґрунтовані.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 14.03.2024 у справі № 573/190/19 (провадження № 51-6175км20) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117823762>

Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за березень 2024 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного кримінального суду департаменту аналітичної та правової роботи; заст. голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду к. ю. н. Н. О. Антонюк. Київ, 2024. – 59 с.

Застереження: видання містить короткий огляд судових рішень Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. У кожному з рішень викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua